

asplan
viak

Miljøovervåkingsprogram

Status og tilstandsovervåking av
automatisk fredete arkeologiske
kulturminner i utvalgte
kommuner

RAPPORT FRA REGISTRERINGER

2023

Bømlo kommune

MOV-ARK RAPPORT NR. 7

Dokumentinformasjon

Oppdragsgiver:	Riksantikvaren
Tittel på rapport:	Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner
Oppdragsnavn:	Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner
Oppdragsnummer:	633801-01
Utarbeidet av:	Guro Skjelstad og Kjell Arne Valvik
Oppdragsleder:	Kjell Arne Valvik
Tilgjengelighet:	Åpen
Forsidefoto:	Fra grønnssteinsbruddet på Hespriholmen mot NØ. Toppen av Siggjo bak i bildet. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS

01	6. okt. 2023	Rapport	GS/KAV	AS
Ver	Dato	Beskrivelse	Utarb. av	KS

Forord

På vegne av Riksantikvaren har Asplan Viak AS gjennomført kontrollregistreringer av et utvalg automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Bømlo kommune. Arbeidet er del av miljøovervåkingsprogrammet «Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner».

Denne rapporten gjelder kontrollregistreringer gjennomført i Bømlo kommune april 2023, og er syvende rapport i en serie av ti.

Registreringene ble utført av Kjersti Ingolvdotter Vevatne og Guro Skjelstad. Rapporten er utarbeidet av Guro Skjelstad og Kjell Arne Valvik.

Leikanger, 06.10.2023

Kjell Arne Valvik

Oppdragsleder

Astrid Storøy

Kvalitetssikrer

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning	5
	1.1. Bakgrunn og formål	5
	1.2. Kulturminnene som skal registreres	6
2.	Området	9
	2.1. Kulturhistorisk bakgrunn	10
	2.2. Utvalget av kulturminner	13
3.	Metode	17
	3.1. Tilstandsvurdering	17
	3.2. Om automatisk fredete arkeologiske kulturminner	18
	3.3. Registrering	18
	3.4. Årsaker til tap/skade og trusselbilde	19
	3.5. Effekter av vern	20
	3.6. Registreringskategorier	21
	3.7. Vernekategorier: A og B	24
	3.8. Analyse og statistikk	25
4.	Tidligere registreringer i Bømlo kommune	26
5.	Funn og analyser av kontrollregistrering 2023	28
	5.1. Tilstand og tilstandsending	29
	5.2. Tap og årsak	31
	5.3. Skade og årsak	31
	5.4. Skjemming og årsak	40
	5.5. Forbedret/intakt og årsak	48
	5.6. Geografisk fordeling av endringer registrert i 2023	51
	5.7. Skade og skjemming fordelt på kulturminneart	53
	5.8. Skade og skjemming fordelt på arealbrukstype	53
	5.9. Status i arealplaner	57
	5.10. Vernekategori	72

6. Konklusjon	76
7. Etterord: Råd om kontrollregistrering i Bømlo	80
7.1. Råd til feltarbeidet	80
7.2. Råd til nye omdrev av miljøovervåkningsprogrammet	81
7.3. Råd og forslag til oppfølging - til kommune og regional kulturmiljøforvaltning	82
8. Tabell over kontrollregistrerte lokaliteter	86
8. Kilder	91
9. Vedlegg - Registreringskategorier	92

1. Innledning

Figur 1-1. Parti av hovedbruddet på Hespriholmen. Her har det vært tatt ut grønnstein til produksjon av økser over en periode på over 6000 år. Sett mot nordvest. Askeladden ID 90573. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS.

1.1. Bakgrunn og formål

Miljøovervåkingsprogrammet «Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner» (*MOV arkeolog*), beskriver tilstand og registrerer endringer for et utvalg automatisk fredete kulturminnelokaliteter i et representativt utvalg kommuner. De innsamlede dataene skal inngå i oppbyggingen av lange tidsserier som er relatert til miljøforvaltningens kunnskapsbehov og løpende forvaltning. Programmet gir Riksantikvaren grunnlag for å rapportere og styre i henhold til de nasjonale målene for kulturminneforvaltningen.

Programmet bygger på:

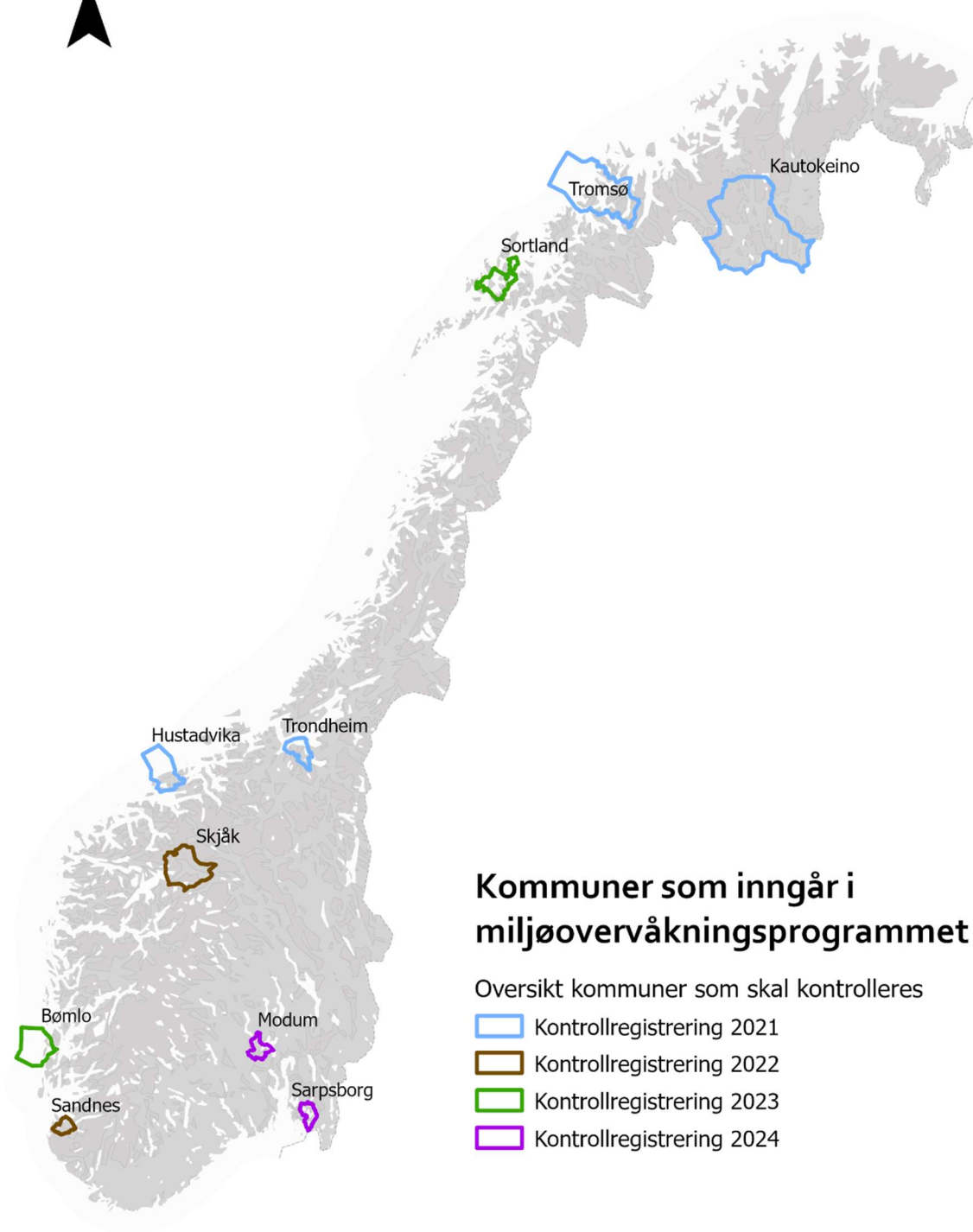
- det første miljøovervåkningsprogrammet *Fortidens minner i dagens landskap, status for automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner*. Programmet ble gjennomført i regi av Riksantikvaren i løpet av perioden 2000 og 2014. Målet var å få en oversikt over utvikling av tap og skade blant arkeologiske kulturminner gjennom kontroll i 16 utvalgte kommuner. Arbeidet ble utført av NIKU på oppdrag av Riksantikvaren.
- første omdrev i miljøovervåkningsprogrammet: *Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner*. Kontrollregistreringene ble gjennomført i 10 utvalgte kommuner mellom 2015 og 2020. Arbeidet ble utført av Sweco på oppdrag fra Riksantikvaren. Av de utvalgte kommunene var det ni som også hadde blitt kontrollregistrert i det første miljøovervåkningsprogrammet.

Utvalget av kommuner skal sikre kontinuitet fra 2000 og fram til nå. For ni av de ti kommunene som skal registreres i dette omdrevet, foreligger det tilstandsvurderinger og statistikk fra 2000 og fram til i dag.

1.2. Kulturminnene som skal registreres

Følgende 10 kommuner skal kontrollregistreres i dette omdrevet av programmet:

Kommune	Antall lokaliteter	År
Tromsø	208	2021
Trondheim	188	2021
Kautokeino	101	2021
Hustadvika (tidl. Fræna)	132	2021
Skjåk	108	2022
Sandnes	182	2022
Bømlo	199	2023
Sortland	100	2023
Sarpsborg	396	2024
Modum	69	2024

Figur 1-2. Kommuner som inngår i miljøovervåkningsprogrammet 2021-2024.

Med grunnlag i nytt datatilfang fra kontrollregistreringene skal det gjøres analyser som blant annet får fram:

- Årsaker til tap og skade på automatisk fredete arkeologiske kulturminner
- Trusselbilder
- Virkning av ulike former for vern

Samlet sett omfatter datagrunnlaget 1683 lokaliteter, som kan deles i to kategorier:

- A. Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone C eller D, områdefredninger etter kulturminneloven § 19 eller gjennom skilting eller annen tilrettelegging for publikum.
- B. Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som ikke er gitt et særskilt vern ut over den automatiske fredningen.

2. Området

Figur 2-1. På Bømlo finnes det mange gravrøyser på godt synlige plasser langs kysten. Denne røysen ligger på Alsvågsneset. Askeladden ID 72827. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

Bømlo er en øykommune i Sunnhordland i Vestland fylke. Kommunen består av et utpreget marint kystlandskap med ca. tusen større og mindre øyer, holmer og skjær. De fleste av de bofaste øyene har broforbindelser. Mot nord og øst grenser Bømlo til øyer som tilhører kommunene Austevoll, Fitjar og Stord. Fastlandsområdene på andre siden av Bømlafjorden i sørøst tilhører Sveio kommune.

Den største øya i kommunen er selve Bømlo som er 171 km² stor. 84 % (2019) av kommunens befolkning bor her. Av andre større øyer kan nevnes Goddo (16 km²) og Moster (12 km²). De største tettstedene er Svortland, Langevåg, Mosterhamn og Rubbestadneset. Svortland på Bømlo er administrasjons- og handelssenteret i kommunen med nærmere 3000 innbyggere (2020). Arbeidsplassene i kommunen knyttes særlig til

maskinproduksjon og næringsmiddelindustri, men jordbruk og fiske er óg viktig. Oppdrettsnæringa er en av de største næringene for kommunen i dag.

Bømlo har en variert natur, fra et nakent, skogfritt landskap mot havet i vest, til frodige lune partier mot øst. Landskapet er stort sett småkupert og lavt. Det høyeste fjellet er Siggjo som rager 474 meter over havet. Det særmerkte fjellet er synlig over store avstander og har alltid vært et viktig landemerke for sjøfarten.

2.1. Kulturhistorisk bakgrunn

Bømlo er blant de eldste øynavnene i det tidligere Hordaland fylke. Øya ligger sentralt i seilingsleia og de marine ressursene, sjøen og fisket, har alltid vært sentrale for bosetningen og for bruken av området. De eldste funnene fra Bømlo er om lag 11 200 år gamle. De første menneskene i området hadde et mobilt levesett, levde i små grupper og i mylderet av øyer og skjær må båten ha vært viktig for menneskenes livsgrunnlag.

Den sørlige delen av Bømlo er kjent for å ha eksepsjonelt mange steinalderboplasser. Dette knyttes både til den store tilgangen på marine ressurser, men også til øyas rolle som råstoffsenter gjennom en periode på 6000 år, gjennom eldre- og yngre steinalder.

Svært mange av steinalderlokalitetene på Sør-Bømlo er verksteds plasser, der funnmaterialet består av økser, økseemner og avfall fra økseproduksjon. Råstoffkilden var grønnsteinsbruddet på Hespriholmen, 4 km ut i havet vest for Espevær. Produksjonen startet i eldre steinalder, omkring 8000 f.Kr. og foregikk inn i yngre steinalder, til ca. 2500 f.Kr. Øksene ble distribuert langs store deler av Vestlandskysten, fra Sognefjorden i nord til Agder i sør. Ved overgangen til yngre steinalder, omkring 4000 f.Kr., ble et annet råstoff tatt i bruk, særlig til produksjon av prosjektiler; rhyolitten fra toppen av Siggjofjellet på Bømlo. Også dette karakteristiske råstoffet ble brukt og spredt over store avstander. Bømlo har en variert geologi og det er kjent flere mindre brudd og andre råstoff på øya. Området står sentralt i norsk steinalderforskning og de store bergartsbruddene på Hespriholmen og på Siggjofjellet er unike, også i internasjonal sammenheng.

De første sporene etter husdyrhold, og noe senere jordbruk, opptrer for om lag 5000 år siden på Bømlo, i siste del av yngre steinalder og ved inngangen til bronsealderen. Med jordbruket ble folk ble mer bofaste, selv om jordbruket aldri helt avløste jakt, fangst og fiske i dette øyriket. Fiske, selfangst og fangst på vågehval fortsatte å være viktig for bosetningen gjennom hele bronse- og jernalderen og opp til vår tid.

På Bømlo finnes mange funn fra bronsealderen, særlig i form av imponerende gravrøysler på godt synlige høydedrag på de mange øyene langs leden. Funnene gjenspeiler et mer

klassedelt samfunn, og økende sentralisering av makt og rikdom. I jernalderen fortsatte man å gravlegge sine døde i gravrøyser og gravhauger, gjerne i større felt. Det finnes en lang rekke graver og hustuffer fra jernalderen langs hele Bømlo-kysten.

I de siste århundrene av forhistorisk tid økte folketallet. Jord som tidligere var utmark ble ryddet, og større gårder ble delt inn i mindre bruk. Rikdoms- og maktsentre vokste fram. I denne perioden dro også mange over havet på leting etter nytt land. Vikingtiden var preget av strid og ufred.

Mot slutten av vikingetida, i perioden rundt år 1000, var Bømlo og Moster åsted for en rekke sentrale hendelser i den nasjonale historien. Steinkirken på Moster er en av de eldste i landet. Den første kirken på stedet skal ha vært en stavkirke, bygd av Olav Tryggvason i 998. Steinkirken som står på Moster i dag, er trolig bygd i 1150 på tuftene av denne. Moster var også åsted for Mostertinget, et tingmøte som ble avholdt en gang i 1020-årene og som regnes som innføringen av kristendommen i Norge. På Mostertinget ble kristne rettsbestemmelser for hele riket vedtatt.

Fra slutten av 1000-tallet til år 1140 forsynte klebersteinsbruddet på Lykling, vest på øya, de nye middelalderkirkene i Bergen med kleberstein. Kalkbrenning av marmor ble introdusert på 1000-tallet, og Moster ble et sentralt område for brudd av kalkstein og marmor. Kalksteindriften var en viktig næring helt fram mot første verdenskrig, og hadde mye å si som attåtnæring for småbrukene.

Folkeøkningen i middelalderen gav grunnlag for ny vekst. Økonomiske, religiøse og administrative senter vokste fram. Svartedauden i 1349 rammet hardt, og medførte stor reduksjon i folketall fram til begynnelsen av 1500-tallet. Nedgangen i folketallet hadde bakgrunn i både pesten og at klimaet ble kaldere. Mange gårder ble liggende øde.

Kommunens beliggenhet, i leia langs vestlandskysten, mellom fjordarmene og havet, gav gode vilkår for handel med omverdenen. Langs de gamle ferdselsårene vokste handels-, gjestgiver- og ventesteder fram. Mosterhamn skal etter tradisjonen være det eldste handelsstedet mellom Stavanger og Bergen. På Gisøya, nord i kommunen, ligger handels- og gjestgiverstedet Brandasund fra 1600-tallet. I området skal det også ha vært en markeds plass i middelalderen og stedet var kjent for Hansaskip på vei til Bergen.

Fra 1850-årene var vårsildfisket sentralt for oppblomstringen av handelstedene, og Brandasundet blomstret. Det lille tettstedet på Espevær ble bygget opp i denne perioden og de to kanalene på Bømlo; Røyksundkanalen og Kulleseidkanalen, ble etablert på midten av 1800-tallet for å gjøre det lettere for de som drev med vårsildfisket.

Figur 2-2. Fra rhyolittbruddet på toppen av Siggjo er det vidt utsyn mot havet i sør og i vest og fjellet har vært et seilingsmerke i uminnelige tider. Fjellet er i dag et kjent turmål. Vardebygging er et problem på lokaliteten. Bildet er tatt mot sørvest. Askeladden ID 6716. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS.

Figur 2-3. Gravfelt på Meling. Askeladden ID 25800. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS.

2.2. Utvalget av kulturminner

Utvalget av arkeologiske kulturminner i Bømlo kommune representerer et spekter av kommunens vanligste kulturminnearter, samt et mindre utvalg av kulturminner som ikke er vanlig forekommende i kommunen. Det er særlig mange bosetning-aktivitetsområder i utvalget, de aller fleste av disse er steinalderlokaliteter. Det er også en del gravminner og noen gravfelt representert i utvalget. Steinbrudd er en særlig viktig kulturminnetype i kommunen, og fire steinbrudd inngår i utvalget.

De utvalgte lokalitetene er spredt over hele kommunen, fra helt i nord, på Selsøy, til Hiskjo i sør. Særlige konsentrasjoner er kontrollert i Langevåg i sør, på Spissøy/Mosterøy i øst og vest for kommunesenteret på Svortland. Dette er områder med særlig mange kjente kulturminner.

I utvalget inngår både kulturminner som er synlige på markoverflaten, og kulturminner som ikke er synlige på markoverflaten. Kontrollen er gjort på lokalitetsnivå. Som

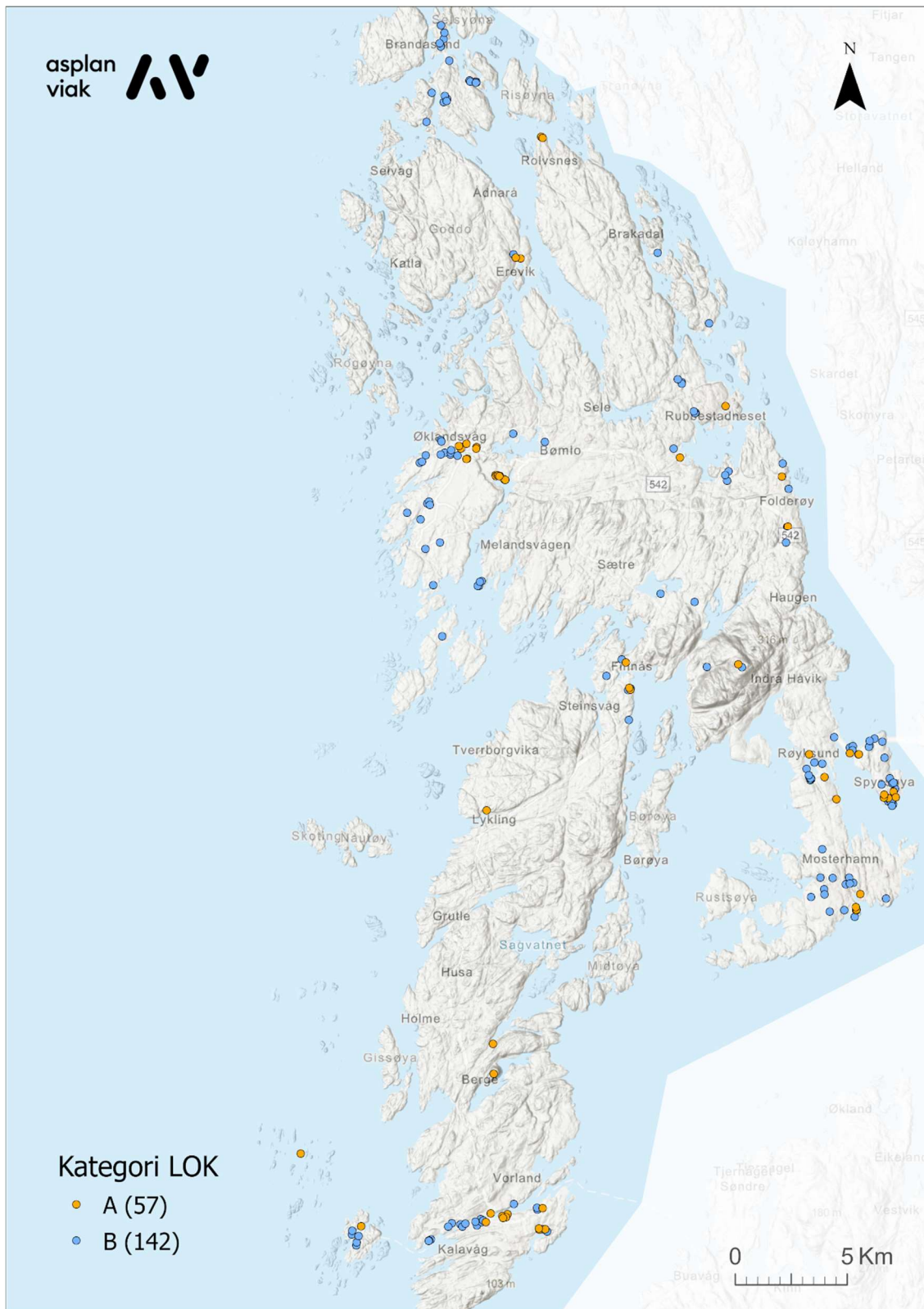
utgangspunkt for kontrollen er dagens tilstandsstatus og geometri i kulturminnedatabasen Askeladden benyttet. Det er ikke gjort et nytt utvalg av lokaliteter, da det er viktig for programmet å følge samme utvalg av kulturminner over tid.

Tabell 2-1. Tabellen viser utvalget lokaliteter i Bømlo kommune.

Lokalitetsart	Tall
Bosetning-aktivitetsområde	133
Gravminne	45
Gravfelt	9
Steinbrudd	4
Bautasteinslokalitet	3
Dyrkingsspor	1
Forsvarsanlegg	1
Ovnslokalitet	1
Kullfremstillingsanlegg	1
Jernvinneanlegg	1
Totalt	199

Figur 2-4. Vardebygging, av både nyere og eldre dato, er en problemstilling ved flere gravrøyser på Bømlo. Her besøker Riksantikvaren (ved Jostein Gundersen) gravrøysen ID 66739 på Spissøy. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS.

Figur 2-5. Kart som viser alle lokaliteter som inngår i miljøovervåkingsprogrammet i Bømlo kommune. Lokalitetene er vist etter vernekategori, der A er gitt et bevisst vern ut over den automatiske fredningen.

3. Metode

Figur 3-1. Askeladden ID 212084. Gjengroing var en problemstilling på Bømlo, men mange steder ble skog og kratt også ryddet. Haugene med kvist ble ofte liggende igjen på eller ved lokalitetsflaten. Denne steinalderlokaliteten ved Sakseidpøyla ble registrert som «intakt». Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS.

3.1. Tilstandsvurdering

De første omdrevne av miljøovervåkningsprogrammet var gjort etter Norsk Standard 9450 (2012), men kategoriene er ved siste omdrev mer tilpasset til kulturmiljøforvaltningens rapporteringsplikt ovenfor nasjonale resultatmål.

3.2. Om automatisk fredete arkeologiske kulturminner

Alle kulturminner fra forhistorie og middelalder (inntil år 1537), inkludert en sikringszone på minimum fem meter, er automatisk fredet i henhold til Lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven). Fredningen medfører forbud mot alle typer inngrep i kulturminnet (§3-4, 6). I begrepet automatisk fredete arkeologiske kulturminner er også samiske kulturminner fra 1917 eller eldre. Det må søkes om dispensasjon fra fredningen før igangsetting av enhver type inngrep i kulturminnene (§8).

Askeladden er Riksantikvarens offisielle database over fredete kulturminner og kulturmiljø. Databasen inneholder data om kulturminner og kulturmiljø som er fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven eller kulturminnefaglig vurdert som verneverdige. Et viktig formål med Askeladden er å ha oppdatert informasjon om tilstand for fredete kulturminner. Data fra Askeladden brukes aktivt i planlegging og i gjennomføring av overvåkingsprogrammet, og resultatene fra registreringene blir lagt inn av Riksantikvaren slik at Askeladden er oppdatert når kontrollregistreringen er avsluttet. Kulturminnene i Askeladden har alle en unik ID og et sett metadata.

3.3. Registrering

Registreringene er gjort gjennom å oppsøke alle lokaliteter i felt. Det er benyttet et nettbrett med feltregistreringsapplikasjon basert på programmet Adaptive for bruk på stasjonær/bærbar PC, og appen Feltregistrering for bruk på nettbrett. Her kan man se egen posisjon opp mot geometri hentet fra Askeladden. Både flyfoto, gråtonekart og aktuelle plankart er tilgjengelig i applikasjonen. I tillegg er det tilgang til opplysninger fra Askeladden og alle data fra forrige omdrev (inkludert foto). Nye opplysninger blir skrevet inn i rubrikker som på forhånd er definert i applikasjonen, og med god plass til å skrive lengre og steds spesifikke vurderinger ved behov. Foto blir tatt med nettbrettet, og bildene blir automatisk koblet til lokaliteten «on site».

Data og foto lastes opp til server etter hver dag man er i felt. Metoden for registrering minimerer behovet for etterarbeid i felt.

Kun kulturminnelokaliteter med registrert geometri er inkludert i utvalget for kontrollregistrering. Registreringene har ikke hatt som formål å kontrollere lokalitetenes stedfesting og geometri, da dette i mange tilfeller vil kreve grundigere undersøkelser som kun den offentlige kulturmiljøforvaltningen har myndighet til å utføre (stikkbor, prøvestikk, avtorving m.v). Der det er avdekket tydelige avvik mellom registrert geometri og faktisk beliggenhet, blir avvikene rapportert til Riksantikvaren.

Vestland fylkeskommune ble informert om kontrollregistreringene i forkant av feltarbeidet, og det har vært dialog før innsending av rapport. Dette gav nyttig informasjon. Det har også vært dialog (telefon, epost) med planavdeling i Bømlo kommune angående kommuneplanens arealdel og plandata.

Figur 3-2. Nettbrett med appen «Feltregistrering» ble brukt ved kontrollregistreringene i Bømlo. Her fotograferer Kjersti Vevatne et gravminne ved Erslandsvatnet. Askeladden ID 96519. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS.

3.4. Årsaker til tap/skade og trusselbilde

Årsaker til tap og skade blir vurdert. Primært gjøres dette ved å registrere lokalitetenes tilstand – blant annet sammenlignet med forrige omdrev, og man forsøker å avdekke årsak til eventuell tilstandsendring. I tillegg registreres en del ytterligere informasjon om lokaliteten og landskapet den befinner seg i.

Årsaker til tap og skade er aggregert og analysert, og benyttet til å peke på generelle tendenser:

- Hvilke lokaliteter er mest utsatt for tap og skade?
- Hvilke årsaker til tap og skade er framtreddende?
- Er det noen fellestrekk ved disse lokalitetene?

3.5. Effekter av vern

Nytt ved forrige omdrev var at man også vurderte virkning av ulike former for vern. Primært er det vern gjennom virkemiddel i plan- og bygningsloven (pbl) som er behandlet.

Kulturminner kan sikres på tre måter:

- Hensynssoner med bestemmelser eller retningslinjer
- Bestemmelser til arealformål
- Generelle bestemmelser

I miljøovervåkingsprogrammet er det primært sett på hensynssoner som virkemiddel for vern. Hensynssoner er enten hensynssone bevaring kulturmiljø/-minne (H570, skråkravur), eller hensynssone båndlegging etter kulturminneloven (H730, ruteskravur).

Flater Objekttype/Egenskap	SOSI-kode	Flatesignatur, nåværende	Flatesignatur, fremtidig	Anmerkning
KpAngittHensynSone	510, 520, 530, 540, 550, 560, <u>570</u> , 580, 590			000000/FF0000,svart. Vinkel 50 gon, avstand 10, linjetykkelse 0,15 Tekst på hensynssone spesifiseres i tegnforklaring
KpBåndleggingSone (Arealst 1 og 2)	710, 720, <u>730</u> , 735, 740,750			000000/FF0000,svart/rød. Vinkel 100/200 gon, avstand 12, linjetykkelse 0,15. Bakgrunn; Formålsfarge(r). Tekst på hensynssoner spesifiseres i tegnforklaring

Figur 3-2. Koder og presentasjon for hensynssoner i reguleringsplan og kommuneplan. Aktuelle koder for kulturminner er her understreket. Hentet fra Nasjonal produktspesifikasjon for arealplan og digitalt planregister.

Hensynssonene H730 og H570 brukes både på kommune- og reguleringsplannivå. Hensynssonene erstatter bruk av «spesialområde bevaring» fra tidligere planlov (pbl 1985).

Det finnes flere gjeldende reguleringsplaner i Bømlo kommune som er vedtatt i tråd med tidligere planlov (pbl 1985). Her finnes ikke hensynssoner eller båndleggingssoner. Kulturminnene er vernet gjennom markering som spesialområder bevaring eller som kulturelt bevaringsområde med tilhørende bestemmelser og retningslinjer.

I tillegg til bruk av plan- og bygningsloven for å gi vern av kulturminner, er skjøtsel og skilting registrert som mulige tiltak som kan styrke det vernet som et arkeologisk kulturminne automatisk har gjennom kulturminneloven.

3.6. Registreringskategorier

3.6.1. Tilstand

Tilstand på lokalitetene er registrert som en av åtte kategorier, se vedlegg. I dette omdrevet er seks av tilstandskategoriene brukt.

- Forbedret
- Ikke gjenfunnet
- Intakt
- Skadet
- Skjemmet
- Tildekket

Lokaliteter som ved siste registrering ble registrert som skadet, og som ved kontrollregistrering i 2023 har samme skade, er registrert som «skadet» og at det ikke har skjedd en endring siden siste registrering. Ved ytterligere skade er dette registrert som «skadet», og at det har skjedd en endring siden sist registrering.

Kulturminner som ved forrige omdrev var skadet og som ikke er ytterligere skadet ved kontrollregistrering i 2023, men som fremdeles er skadet og dessuten er ytterligere skjemmet, er også registrert med endring i tilstand. Tilstandstype «skadet» er beholdt i disse tilfellene. Dette for å unngå at tilstandsgraden blir endret fra «skadet» til «skjemmet». En slik endring vil fremstå som en forbedring, noe som ikke er tilfelle for disse lokalitetene.

Det er gjort enkelte endringer i tilstandstype uten at dette er markert med endring. Dette er lokaliteter som av ulike grunner har fått feil tilstandstype ved tidligere kontrollregistreringer, og vi anser dette som en korrektur. Vi har begrenset denne typen endringer, og det er derfor bare de mest åpenbare/viktigste som er korrigert på denne måten.

Rhyolittbruddet på Siggjo (ID 6716) ble ved forrige omdrev registrert som «skjemmet» av vardebygging. Stien gjennom lokaliteten fører til jevnlig skade, og vi har derfor endret tilstandstype til «skadet» uten å markere det som en endring i tilstand. Dette samsvarer med lokaliteten sør for bruddet (ID 6717) som ved forrige omdrev, og ved dette, ble kategorisert som skadet av tråkk/sti.

Flere lokaliteter med tilstandstype «uendret» ved forrige omdrev mangler tidligere tilstandstype. I disse tilfellene har vi satt tilstandstype, uten endring. Kategorien «uendret» er tatt ut ved dette omdrevet.

Når skaden anses som «opprinnelig», altså til stede på registreringstidspunktet, har lokalitetene i all hovedsak fått tilstandstype «intakt» ved både tidligere omdrev og ved dette omdrevet. Dette gjelder gravminner med plyndringsgrop, så vel som steinalderlokaliteter som ble oppdaget i forbindelse med f.eks. grøftegraving eller lignende «ødeleggende» aktiviteter. Tilstandsstatus blir hovedsakelig registrert som «intakt» så lenge skaden ikke er ny/har skjedd etter registreringstidspunktet.

Figur 3-3. Askeladden ID 94600. Steinalderlokaliteten i dalen mellom Foldrøyvatnet og Foldrøyhamn ble registrert av Per Fett i 1970. Lokaliteten var allerede da skadet av vei og grøft og tilstandsstatusen er derfor «intakt» ved kontroll i 2018 og 2023. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS.

3.6.2. Årsak

Årsak til endring av tilstand er registrert i 24 kategorier, se vedlegg.

I Bømlo har følgende ni kategorier vært relevant som årsak til endring ved kontrollregistreringen i 2023:

- Bygg/anlegg - industri/vei
- Byggeaktiviteter
- Fritidsaktiviteter
- Intakt
- Jordbruk
- Naturprosesser
- Sammensatt skadeårsak
- Skogbruk
- Utbedret/rettet

I kategorien «Bygg/anlegg - industri/vei» ligger utbygging av større infrastrukturanlegg. «Byggeaktiviteter» forstås som mindre omfattende byggetiltak som bolig, fritidsbebyggelse eller landbruksbygninger.

Aktiviteter i forbindelse med hagebruk (anlegging av bed, plen og oppføring av mindre boder og bur, deponering av hageavfall), er også kategorisert «Byggeaktiviteter». «Fritidsaktiviteter» er knyttet til skade eller tap forårsaket av friluftsliv, og er ikke brukt i forbindelse med denne typen aktiviteter. Det har vært noe ulik praksis i tidligere omdrev.

3.6.3. Arealbruk

Arealbruk ved hver enkelt lokalitet er registrert etter 21 arealbrukskategorier, se kap. 9 Vedlegg.

I de tilfeller lokalitetene ligger innenfor flere arealbrukskategorier, er det den mest fremtredende arealbruken som er registrert. Eksempelvis kan en lokalitet ligge både i tun/hage og i beitemark. I slike tilfeller er det registrert som tun/hage siden det er denne arealbruken som antas å kunne påvirke lokaliteten i størst grad.

3.6.4. Planlagt arealformål

Kommunenes planmessige arealdisponering er et sentralt grunnlagsmateriale i miljøovervåkingsprogrammet. Planlagt arealformål sier noe om hvilken bruk som er påregnelig og ønsket for området. I planene skal det avveies mellom vern og utbygging. Forvaltning av automatisk fredete arkeologiske kulturminner er i stor grad knyttet opp til planprosesser.

Ulike arealformål åpner for ulik aktivitet og tiltak. Planformål, hensynssoner og arealdisponering er derfor en viktig faktor for å analysere bakgrunnsbildet for tilstandsendringer, og for å vurdere effekter av vern og mulige trusselbilder. Siden 2015 er planstatus registrert for lokalitetene som inngår i miljøovervåkingsprogrammet. Dette er blitt fulgt opp i 2023.

Som del av miljøovervåkingsprogrammet registreres det om det foreligger kommunedelplan, områderegulering eller detaljregulering for lokalitetene. Det blir registrert hva arealformål i kommuneplanen er, og om det foreligger hensynssoner og spesifikke vernebestemmelser.

Vi har basert oss på gjeldende kommuneplan for Bømlo kommune fra 2013, samt oversikten over gjeldende reguleringsplaner. Disse er blitt lagt inn i vår kartløsning, og var tilgjengelige i felt. Mange reguleringsplaner i Bømlo er imidlertid ikke tilgjengelige i vektorformat, og i de tilfellene vil bare planomrisset framkomme i vår kartløsning. Vi har da gått inn i kommunens planarkiv (arealplaner.no) for å finne plankart i PDF format.

Det foreligger en kommunedelplan for kulturminner i Bømlo, vedtatt i 2021. Enkelte av lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet inngår i hensynssoner i kommunedelplanen.

To større områder i Bømlo har status som «Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse» (KULA). Dette gjelder området fra Bergeseidet til Espevær, og et større område som omfatter Fitjarøyane med de nordligste øyene i kommunen. KULA - registeret for Hordaland ble opprettet i 2016 og er yngre enn gjeldende kommuneplan. Områdene er derfor ikke markert med hensynssoner hverken i gjeldende kommuneplan eller i kommunedelplan for kulturminner, men landskapene er omtalt.

3.7. Vernekategorier: A og B

Ved dette omdrevet er det blitt gjort tilstandskontroll på følgende kategorier av automatisk fredete arkeologiske kulturminner:

- A. Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone C eller D, områdefredninger etter kulturminneloven § 19 eller gjennom skilting eller annen tilrettelegging for publikum.
- B. Automatisk fredete kulturminner som ikke er gitt et særskilt vern ut over den automatiske fredningen.

Ved forrige omdrev er disse kategoriene benevnt B og C – og det er viktig å være oppmerksom på dette ved sammenligning mellom denne rapporten og rapporten fra forrige omdrev. I tidligere omdrev var A-kategori brukt for automatisk fredete arkeologiske kulturminner der det var gitt dispensasjon etter kulturminneloven. Denne kategorien er tatt ut i dette omdrevet av miljøovervåkningsprogrammet.

Bestemmelse av kategori er noe som gjøres som del av kontrollregistreringen. Dette er viktig, fordi planstatus for kulturminner kan endres over tid som følge av nye reguleringsplaner og rullering av kommuneplan. Bømlo har imidlertid ikke vedtatt ny kommuneplan siden forrige omdrev i 2018.

Informasjon om hensynssoner i reguleringsplaner og kommuneplaner er hentet fra gjeldende planer i Bømlo kommune. Her er geometri for kulturminnet, slik det ligger i Askeladden-databasen, kryssjekket opp mot båndleggingssone H730 kulturminner og hensynssone H570 kulturminner. Ved treff er dette ført inn i registreringsdatabasen for prosjektet.

Informasjon om dispensasjoner fra kulturminneloven er hentet fra Askeladden-databasen og gjeldende reguleringsplaner samt dialog med Vestland fylkeskommune.

Vurdering om området er tilrettelagt med formidling og skjøtsel av kulturminnet er notert ved besøk på lokaliteten. Tre av lokalitetene i utvalget i Bømlo kommune er tilrettelagt med informasjonsskilt om kulturminnet (ID 66742 – Klebersteinsbrudd, ID 90573 – Steinbruddet på Hespriholmen og ID 66745 – Sokkamyro i Langevåg).

3.8. Analyse og statistikk

Alle data fra registreringene er hentet ut av feltapplikasjonen og bearbeidet videre i Excel. Datagrunnlaget er brukt til å ta ut statistikk som grunnlag for å vurdere viktige sammenhenger og trender.

Det gjøres oppmerksom på at selv om en stor andel av de automatisk fredete kulturminnene innenfor kommunen er kontrollregistrert, er likevel ikke tallmaterialet særlig stort. Noen av resultatene er små, og gir utslag i noen ganske få lokaliteter innenfor de ulike kategoriene. Materialet må derfor brukes med forsiktighet med tanke på å tolke det som kanskje er et øyeblikksbilde eller en statistisk tilfeldighet nettopp i år. Anvendbarhet og sikkerhet vil øke over tid ettersom lokalitetene kontrolleres i nye omdrev av programmet.

4. Tidligere registreringer i Bømlo kommune

Figur 4-1. I det småknausete landskapet langs kysten av Bømlo er det registrert mange hellere, flere av dem med funn fra steinalderen. Ved denne helleren på Espevær ble det funnet kull i prøvestikk, men ingen gjenstander. Askeladden ID 66720. Foto: Kjersti I. Vevatne, Asplan Viak AS.

Haakon Shetelig gjennomførte omfattende arkeologiske undersøkelser på Bømlo på begynnelsen av 1900-tallet. Hans undersøkelser i Langevåg/Sokkamyro sør på Bømlo regnes som klassikere innen norsk arkeologi. Shetelig kartla og undersøkte et stort antall steinalderlokaliteter, blant annet mange verkstedsplasser til økseproduksjon.

De første systematiske registreringene av automatisk fredete kulturminner i kommunen ble gjennomført av førstekonservator ved Bergen museum, arkeologen Per Fett, i perioden 1970-73. Senere gjorde også Sigmund Alsaker et stort arbeid for å kartlegge steinalderlokaliteter på Bømlo, i forbindelse med sin magistergradsavhandling fra 1982 (Alsaker 1986).

Arbeidet til Per Fett og Sigmund Alsaker utgjorde et viktig grunnlag for registreringene for det Økonomiske kartverket (ØK) i 1987-88. Ved den første ØK-registreringen ble det registrert 252 enkeltminner, fordelt på 181 lokaliteter. Flertallet av registreringene var gravminner, men også mange steinalderlokaliteter ble registrert.

I seinere tid har det også vært foretatt en lang rekke arkeologiske undersøkelser på Bømlo i forbindelse med større og mindre utbyggingsprosjekter. Mange kulturminner, og flere av lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet, har blitt registrert i forbindelse med store vegprosjekter som Trekantsambandet (1997-2001).

Etter at overvåkingsprogrammet *Fortidens minner i dagens landskap* ble igangsatt av Riksantikvaren i 2000, er arkeologiske kulturminner i Bømlo kommune kontrollregistrert i 2003, 2008, 2012, 2013 og 2018. Vestland fylkeskommune har kontrollregistrert enkelte av de utvalgte kulturminnene i 2018 og 2019.

I 2003 ble 252 automatisk fredete kulturminner kontrollert (enkeltninner). Åtte lokaliteter ble tapt i perioden 1988 til 2013. I 2018 ble 210 lokaliteter kontrollregistrert. 98 av disse har vært kontrollregistrert hvert femte år siden 2003 og representerer kontinuiteten i programmet. I 2023 ble 199 lokaliteter kontrollregistrert. Av de 11 lokalitetene som er tatt ut siden forrige omdrev, var fem registrert som «tapt» ved kontrollen i 2018. De øvrige ble registrert som «skadet» eller «tildekket».

5. Funn og analyser av kontrollregistrering 2023

Figur 5-1. ID 96029 - Bosetning-aktivitetsområde fra steinalderen. Rotvelt og hauger med oppsamla kvist var en gjentakende problemstilling på Bømlo. Det ble funnet mulige avslag av bergart under denne. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS.

I presentasjonen som følger er analysene delt inn i tematiske underkapitler som i stor grad følger rapportstrukturen i tidligere omdrev. Dette gjøres for å sikre god sammenligning bakover i tid.

Rapporten gir først en oversikt over tilstandsendringer, presenterer resultater fordelt på tap, skader og skjemming, og ser deretter på hvordan dette fordeler seg på kulturminneart og arealbruk. Til sist er det en presentasjon av planstatus og hensynssoner for lokalitetene i miljøovervåkningsprogrammet.

Som ved forrige omdrev i miljøovervåkningsprogrammet er det lokaliteter (og ikke enkeltminner) som er kontrollregistrert. I perioden 2000-2014 var det enkeltminner som

ble registrert. Som tidligere har det vært et mål å få vurdert trusselbilder, men også se på effekter av vern.

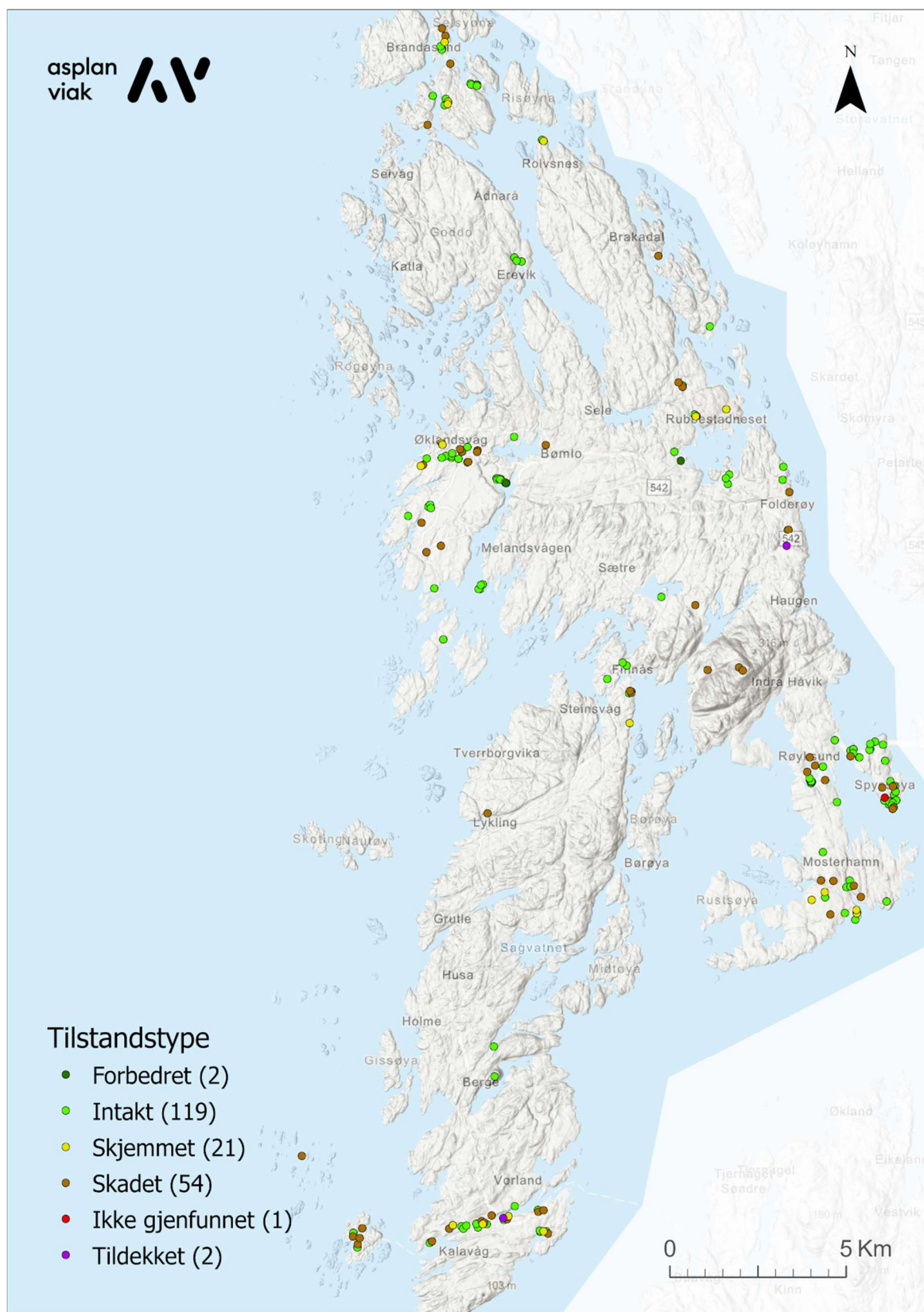
5.1. Tilstand og tilstandsending

I Bømlo kommune har seks kategorier for tilstand vært relevant. Tabellen under gir oversikt både over tilstanden til alle kulturminnene, og hvor mange av dem som fikk endret tilstand i 2023. Totalt ble det registrert 20 endringer av tilstand.

Tabell 5-1. Tabellen viser tilstand og endringer i tilstand i Bømlo kommune.

Tilstand	Antall	Prosent	Av disse endret i 2023
Forbedret	2	1	2
Ikke gjenfunnet	1	1	0
Intakt	119	59,8	2
Skadet	54	27,3	9
Skjemmet	21	10,6	7
Tildekket	2	1	0
Totalt	199	100	20

Figur 5-2. Kartet viser fordelingen tilstandstyper i etterkant av kontrollregistreringen i 2023.

5.2. Tap og årsak

Det er ikke registrert tapte kulturminner i dette omdrevet.

5.3. Skade og årsak

I Bømlo er det totalt 54 kulturminner som er registrert som skadet ved kontrollregistreringen i 2023. Av disse er det ni som regnes som en endring fra forrige omdrev, og disse er vist i tabell 5-4 på neste side. Byggeaktiviteter, bygg/anlegg - industri/vei, naturprosesser, sammensatt skadeårsak og jordbruk er årsak til endringene.

Seks av de ni lokalitetene som er registrert med endring, var registrert som «skadet» også ved forrige omdrev. Fire av disse er ytterligere skadet ved kontroll i 2023, mens to er ytterligere skjemet. En lokalitet var tidligere registrert som «skjemet», men har fått ytterligere skade ved registreringen i 2023.

Tabell 5-4. Tabellen viser lokalitetene med tilstandstatus «skadet», og med endring i tilstandstype.

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	55455	Skadet	Byggeaktiviteter	<p>Bosetning-aktivitetsområde. Lokaliteten består av funn av avslag i en hage (plen).</p> <p>Lokaliteten ble registrert som «uendret» ved forrige omdrev og beskrevet som «trolig intakt».</p> <p>I 2023 er det anlagt en ny veg og flere plasser er planert og gruset, og det er bygget et skjul (kaninbur?) på lokaliteten.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
 	96029	Skadet	Naturprosesser	<p>Bosetning-aktivitetsområde. Funn av steinartefakter i prøvestikk.</p> <p>Ved forrige omdrev ble lokaliteten registrert som «intakt»</p> <p>I 2023 har et større tre veltet inne på lokalitetsflaten. Det ble funnet mulige bergartsavslag under rotvelten. Lokaliteten registreres som «skadet», og dette anses som en endring siden forrige omdrev.</p> <p>Det er også gravd en slange eller rør gjennom lokaliteten. Det er usikkert hvor dypt slangen ligger, og når dette ble gjort.</p> <p>Det går en tursti over lokaliteten.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
 	96030	Skadet	Jordbruk	<p>Bosetning-aktivitetsområde bestående av steinalderfunn gjort ifm prøvestikking.</p> <p>Lokaliteten var registrert som «skjemmet» ved forrige omdrev (rotvelt og kvisthaug).</p> <p>I 2023 er lokaliteten skadet av jordbruk. Det er gravd en dreneringsgrøft fra dyrka marka vest for lokaliteten og gjennom lokalitetens nordlige del, i øst-vestlig retning.</p> <p>Rotvelten er som før. Det går et piggtådgjerde over lokaliteten, som også var der ved forrige kontroll.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
 	66741	Skadet	Byggeaktiviteter	<p>Gravminne.</p> <p>Gravhaugen ble registrert som «uendret» ved forrige omdrev. Tidligere tilstandstype var satt til «skadet» på grunn av utvidelse av et blomsterbed.</p> <p>Ved dette omdrevet er haugen ytterligere skadet og skjemet. Bolighuset sør for gravminnet er utvidet med et påbygg som går inn i lokalitetsavgrensningen og det er bygget en ny plattform like vest for gravminnet.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	66729	Skadet	Sammensatt skadeårsak	<p>Bosetning-aktivitetsområde. Oppsamla steinalderartefakter i myrområde.</p> <p>Lokaliteten er registrert med tilstandstype «skadet» ved kontroll i 2008 (ulovlig graving i nordøstlig del) og som «uendret» ved forrige omdrev.</p> <p>I 2023 er lokaliteten fremdeles skadet. Det er gravd tre grøfter for drenering (?) som trolig er en ny skade. Ellers som før.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	25787	Skadet	Bygg/anlegg- industri/veg	<p>Bosetning-aktivitetsområde bestående av en heller med funn av bergartsavslag.</p> <p>Tidligere tilstandstype er «skadet» og lokaliteten ble registrert med tilstandstype «uendret» ved forrige omdrev.</p> <p>I 2023 er lokaliteten ytterligere skjemet og mulig skadet. Det er deponert noe masse under helleren, uklart hvor denne kommer fra. Det er også lagt plastrør ved og på lokalitetsflaten.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	25791	Skadet	Byggeaktiviteter	<p>Bosetning-aktivitetsområde. Funn av steinartefakter plukket i nydyrka mark.</p> <p>Tidligere tilstandstype er «skadet» og lokaliteten ble registrert med tilstandstype «uendret» ved forrige omdrev.</p> <p>I 2023 er lokaliteten fremdeles skadet av veger og hage. I tillegg er en del av lokaliteten nylig anlagt som åker (opparbeidet med spade). Det er usikkert om lokaliteten bare er ytterligere skjemmet eller også ytterligere skadet (avhenger av dybde).</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
 	6727	Skadet	Byggeaktiviteter	<p>Gravfelt.</p> <p>Lokaliteten er registrert med tilstandstype «skadet» ved kontroll i 2013 (jordbruk). Ved forrige omdrev hadde lokaliteten tilstandstype «uendret».</p> <p>I 2023 er lokaliteten fremdeles skadet, bl.a. av grop i haug nr. 1 og hus bygget inn mot haug nr. 2.</p> <p>Lokaliteten er i tillegg ytterligere skjemmet av at det er dumpet hageavfall i haug nr. 1 (lengst vest).</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
 	55470	Skadet	Byggeaktiviteter	<p>Gravfelt.</p> <p>Lokaliteten er registrert med tilstandstype «skadet», grunnet bygging av en tørrmur i røysene ved forrige omdrev (2018).</p> <p>I 2023 er lokaliteten skadet av en mur, som tidligere beskrevet. Det er også blitt bygget et hønehus innenfor lokaliteten, og det er anlagt bed/hage ved den østligste røysen. En av haugene er delvis sterkt gjengrodd. To eldre telefonstolper står innenfor lokaliteten.</p>

5.4. Skjemming og årsak

Samlet i Bømlo er det 21 kulturminner som er registrert som skjemmet. Av disse er det syv som regnes som en endring fra forrige omdrev, og disse er vist i tabell 5-5 under. En av lokalitetene var skjemmet også ved forrige omdrev, men er ytterligere skjemmet av en ny bod. De øvrige lokalitetene hadde tilstandsstatus «intakt» eller «uendret» (uten tidligere registrert tilstand) ved forrige omdrev. Byggeaktiviteter, sammensatte skadeårsaker, bygg/anlegg-industri/vei og fritidsaktiviteter var årsaker til endringene.

Tabell 5-5. Tabellen viser lokalitetene med tilstandstatus «skjemmet», og med endring i tilstandstype.

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
 	16101	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak	<p>Bautasteinslokalitet.</p> <p>Lokaliteten hadde tidligere tilstandstype «intakt» og ble registrert som «uendret» ved siste omdrev (2018).</p> <p>Ved kontroll i 2023 er det satt opp et skur og materialer er deponert nær bautasteinen (utenfor sikringssonen).</p> <p>Grunneier er bekymret for at bautasteinen blir gradvis mer skjev.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
 	25807	Skjemmet	Byggeaktiviteter	<p>Bosetning-aktivitetsområde. Steinalderlokalitet.</p> <p>Lokaliteten ble registrert med tilstandstype «uendret» ved forrige omdrev (2018).</p> <p>Lokaliteten er ikke tidligere registrert med tilstand i Askeladden, men det framgår av den opprinnelige beskrivelsen at: «Han er truleg sterkt forstyrret då ein veg er murt opp mellom uthusa samt at området har vore rydda for stein.»</p> <p>I 2023 er lokaliteten registrert som «skjemmet». Det er satt opp ett drivhus innenfor lokalitetsflaten. Dette er en endring siden forrige kontroll.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
  	96525	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak	<p>Bosetning-aktivitetsområde. Steinalderlokalitet.</p> <p>Lokaliteten ble registrert med tilstandstype «intakt» ved forrige omdrev (2018). I beskrivelsen står det markert «litt skjemmet av boss».</p> <p>I 2023 er lokaliteten registrert som skjemmet. Gjenstander fra lek og/eller boss ligger på lokaliteten. Den er også preget av gjengroing og hauger med nedkappet einerkraut.</p> <p>Lokaliteten ligger i et nyere boligområde og er som før skjemmet av boliger og vegskjæring.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
 	111581	Skjemmet	Fritidsaktiviteter	<p>Bosetning-aktivitetsområde. Steinalderlokalitet.</p> <p>Lokaliteten var registrert som «intakt» ved forrige omdrev.</p> <p>I 2023 er det oppført en lekehytte på lokalitetsflaten.</p>

	ID	Ny årsak	Ny tilstand	Kommentar
 	117184	Skjemmet	Byggeaktiviteter	<p>Bosetning-aktivitetsområde. Steinalderlokalitet.</p> <p>Lokaliteten ble registrert med tilstandstype «skjemmet» av hageavfall ved forrige omdrev.</p> <p>I 2023 er lokaliteten ytterligere skjemmet av at det er satt opp en lekehytte/bod og en kompostbinge. Generelt er det mye hageaktivitet. Det er usikkert hvorvidt lokaliteten tar skade av dette. Det er noen tegn på slitasje i randsonene av hagen.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	143633	Skjemmet	Byggeaktiviteter	<p>Gravminne. Gravhaug.</p> <p>Lokaliteten ble registrert som «intakt» ved forrige omdrev (2018).</p> <p>I 2023 er gravhaugen som før, men det er satt opp en plantekasse ved haugfoten.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	25785	Skjemmet	Bygg/anlegg-industri/vei	<p>Bosetning-aktivitetsområde. Steinalderlokalitet.</p> <p>Lokaliteten ble registrert med tilstandstype «uendret» ved forrige omdrev med beskrivelsen «Ligger tett på settefiskanlegg, men ser ikke ut til å ha blitt videre påvirket av dette». Det er ikke tidligere satt tilstandstype i Askeladden.</p> <p>I 2023 er lokaliteten registrert som skjemmet. Det ligger et plastrør over lokalitetsflaten som er boltet fast i større stein. Det er usikkert hvor lenge røret har ligget her. Lokaliteten er til dels svært gjengrodd.</p>

5.5. Forbedret/intakt og årsak

To lokaliteter som var registrert med tilstandstype «skjemmet» ved forrige omdrev, ble registrert med tilstandsstatus «forbedret» i 2023. Endringene skyldes at skog er ryddet og hogstavfall fjernet, og at plank og bygningsavfall er ryddet bort.

Tabell 5-6. Tabellen viser lokalitetene med tilstandsstatus «forbedret», og med endring i tilstandstype.

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	96526	Forbedret	Utfbedret/rettet	<p>Bosetning-aktivitetsområde.</p> <p>Lokaliteten ble registrert som skjemmet av plank og kvist som var kastet utover i 2018.</p> <p>Ved registrering i 2023 er plankene og pallen som lå på lokaliteten fjernet. Kvister/ris fra trær er ryddet bort. Dette er en forbedring.</p> <p>Det er imidlertid ryddet mye einerkratt og dette ligger igjen på lokaliteten. Lokaliteten er skjemmet av nyere boliger, som før.</p>

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
 	96153	Forbedret	Utbedret/rettet	<p>Bosetning-aktivitetsområde.</p> <p>Lokaliteten ble registrert som skjemet av naturskader, kvist og greiner som er kastet nedover skråningen, ved forrige omdrev (2018).</p> <p>Ved registrering i 2023 er skogen hogget, tømmer og kvist er fjernet fra lokalitetsflaten.</p>

To lokaliteter som var registrert med tilstandstype «ikke gjenfunnet» i forrige omdrev, ble gjenfunnet og registrert som «intakt» i 2023. Lokalitetene er vist i tabell 5-7 på neste side.

Begge disse lokalitetene ble tilstandsregistrert av Vestland fylkeskommune i 2018 og 2019. Ettersom feltet «tilstandstype» i Askeladden ikke ble endret, framkommer endringene i tilstandstype først ved kontrollregistreringene i 2023. Lokalitetene er derfor markert som en endring i tilstandsstatus ved dette omdrevet.

Tabell 5-7. Tabellen viser lokalitetene med tilstandstatus «intakt», og med endring i tilstandstype.

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
	96307	Intakt	Intakt	<p>Gravminne</p> <p>Lokaliteten ble registrert med tilstandstype «ikke gjenfunnet» ved forrige omdrev grunnet gjengroing.</p> <p>Lokaliteten ble tilstandsregistrert i 2019 av Vestland fylkeskommune. Tilstandstypen ble ikke endret.</p> <p>Lokaliteten ble gjenfunnet i 2023. Geometrien i Askeladden er korrekt.</p>

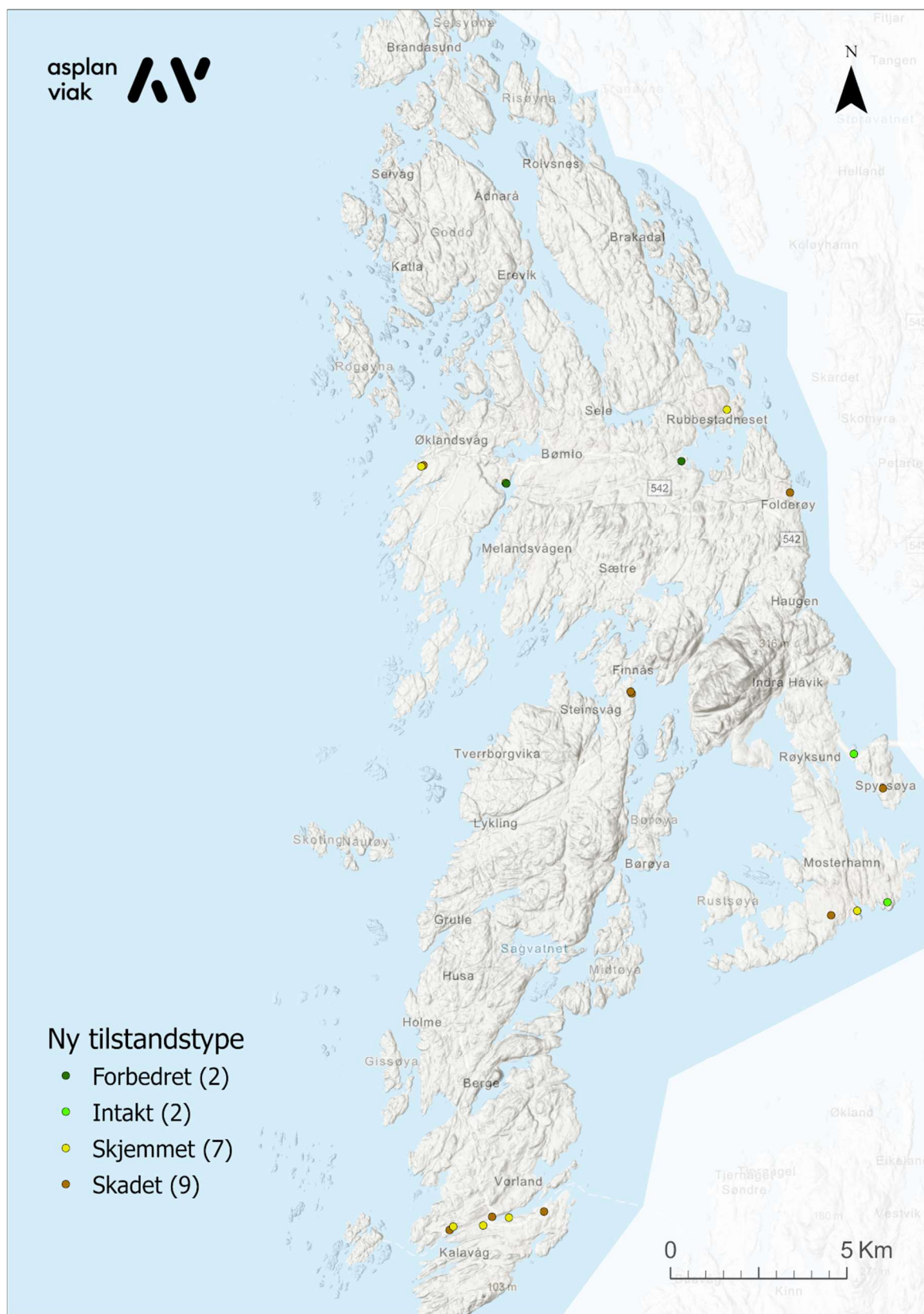

	ID	Ny tilstand	Ny årsak	Kommentar
 	96504	Intakt	Intakt	<p>Bosetting-aktivitetsområde.</p> <p>Lokaliteten ble registrert med tilstandsstatus «ikke gjenfunnet» ved forrige omdrev grunnet gjengroing.</p> <p>Lokaliteten ble tilstandsregistrert i 2018 av Vestland fylkeskommune. Tilstandstypen ble ikke endret.</p> <p>Lokaliteten ble gjenfunnet i 2023. De nederste kvistene i den tette skogen var fjernet for å gi plass til sau på beite. Det var nå mulig å bevege seg inne på lokalitetsflaten. Geometrien i Askeladden er korrekt.</p>

5.6. Geografisk fordeling av endringer registrert i 2023

Kartet på neste side viser den geografiske fordelingen av lokaliteter som er endret siden forrige omdrev. Når det gjelder lokaliteter som er skjemet og skadet siden siste omdrev, ser vi at de fleste endringene ligger sentralt og sør på Bømlo, i og nær tettsteder og utbygde områder (bolig/hytteområder) på Spissøy/Mosterøy, på Rubbestadneset, i boligområdene nær kommunesenteret på Svortland og ved bebyggelsen i Langevåg.

Figur 5-3. Kartet viser endringer i tilstand registrert i 2023.

5.7. Skade og skjemming fordelt på kulturminneart

Tabellen under viser hvilke typer kulturminner som ved dette omdrevet er registrert som skadet eller skjemmet med endring i tilstandstype.

Tabell 5-8. Tabellen viser hvilke typer lokaliteter som er skadet/skjemmet og årsak til tilstandsendringen.

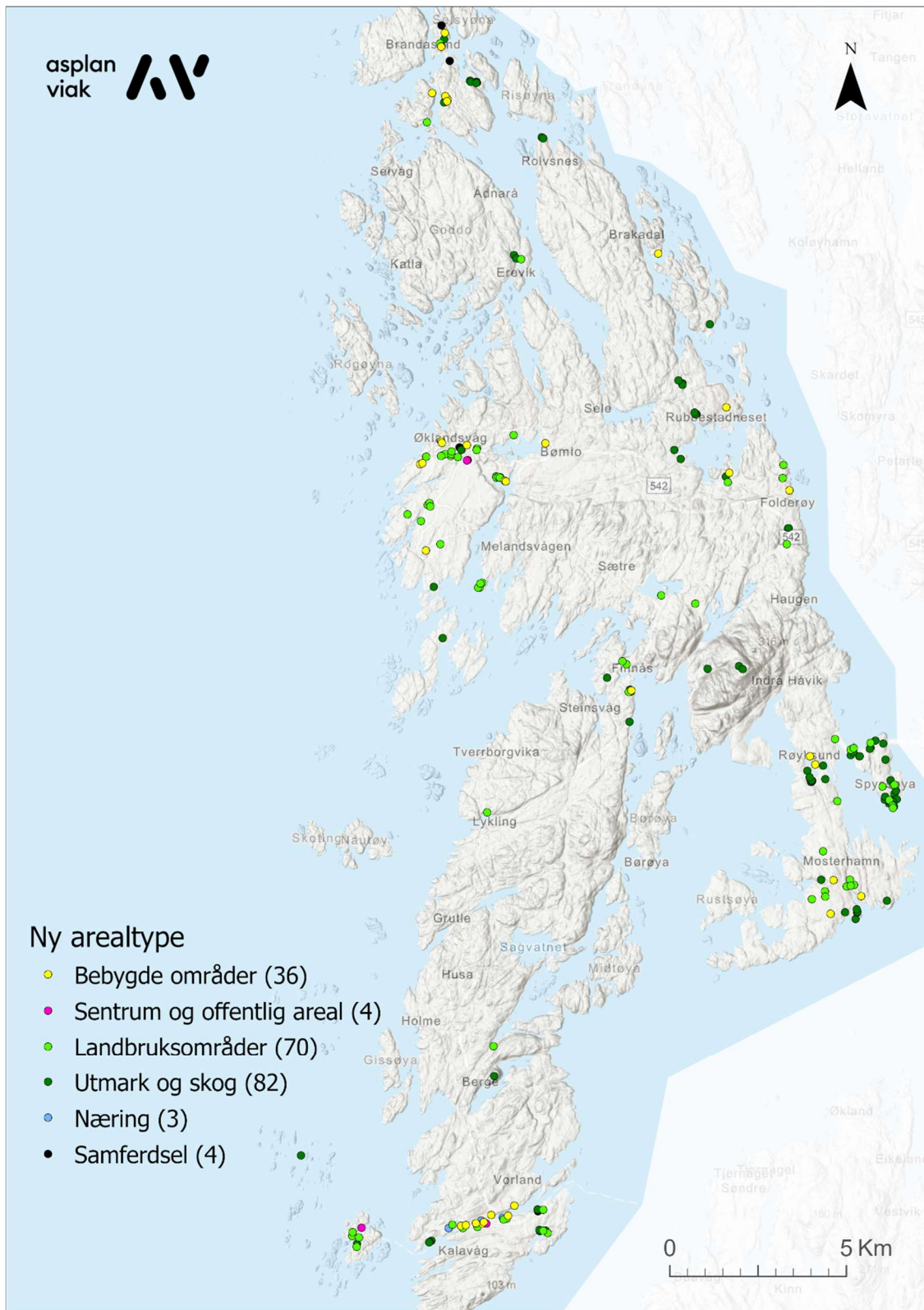
ID	Lokalitetsart	Tilstand	Årsak
55455	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Byggeaktiviteter
66741	Gravminne	Skadet	Byggeaktiviteter
6727	Gravminne	Skadet	Byggeaktiviteter
25787	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Bygg/anlegg- industri/vei
55470	Gravfelt	Skadet	Byggeaktiviteter
96030	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Jordbruk
66729	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Sammensatt skadeårsak
25791	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Byggeaktiviteter
96029	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Naturprosesser
25785	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Bygg/anlegg- industri/vei
143633	Gravminne	Skjemmet	Byggeaktiviteter
25807	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Byggeaktiviteter
16101	Bautasteinslokalitet	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
117184	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Byggeaktiviteter
96525	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
111581	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Fritidsaktiviteter

Bosetning-aktivitetsområder dominerer i tabellen, og det kan se ut til at denne kulturminnearten er særlig utsatt for skade eller skjemming i Bømlo kommune. Bosetning-aktivitetsområder, i hovedsak fra steinalderen, er imidlertid den desidert vanligste kulturminnearten i kommunen. Nærmere 70% av de automatisk fredete kulturminnelokalitetene i utvalget på Bømlo er kategorisert som bosetning-aktivitetsområder. Det er derfor ikke uventet at denne lokalitetsarten også går igjen i oversikten over lokaliteter som er skadet/ytterligere skadet siden siste omdrev. Tabellen viser også at gravminner kan være en utsatt kulturminnetype. Over 20 % av kulturminnene i utvalget er gravminner, noe som også samsvarer med antallet skadet/skjemmet ved dette omdrevet. Det er på bakgrunn av dette ikke mulig å si at enkelte kulturminnearter er mer utsatt for skade/skjemming enn andre i Bømlo kommune.

5.8. Skade og skjemming fordelt på arealbrukstype

Arealbruk er en registrering som viser bruken av arealene og deres beskaffenhet. I Bømlo kommune er 16 av de 21 ulike arealbrukskategoriene brukt i registreringene.

Figur 5-4. Kartet viser lokalitetene som inngår i miljøovervåkningsprogrammet, fordelt på grupperte arealbrukstyper.

Ved dette omdrevet ble det gjort fem endringer av arealbrukskategori, to fra vei/jernbane til skog, en fra tun/hage til skog og en fra dyrket mark/åker til skog. En lokalitet fikk endret arealtype fra dyrket mark/åker til tun/hage. Dette er gjort ut fra det førende prinsippet om at den arealbruken som antas å påvirke lokaliteten i størst grad skal være gjeldende kategori (se kap. 3.6). Det er naturlig at arealbrukskategori vil kunne endre seg noe over tid; eksempelvis kan beiteområder gro igjen og hage/tun kan bli utvidet inn i dyrka mark/åker eller annet landbruksareal. Tabell 5-9 på neste side viser de endringene som ble gjort i kategorien «arealbrukstype» i dette omdrevet.

Tabell 5-9. Tabellen viser de endringene som ble gjort i kategorien «arealbrukstype» ved kontrollregistreringen i 2023.

ID	Siste arealtype	Ny arealtype	
96223	Vei/jernbane	Skog. Lokalitetsgeometrien ble oppdatert i 2019. Lokaliteten ligger i skog.	
124224	Vei/jernbane	Skog. Lokaliteten ligger i skog, avgrenset av vei mot nord og mot øst.	
96593	Tun/hage	Skog. Lokaliteten ligger på et platå over hus og hager. Ligger i skog.	

212085	Dyrket mark/åker	Skog. Lokaliteten ligger på grensen til beitemark, i skog.	
55470	Dyrket mark/åker	Tun/hage. Store deler av lokaliteten blir brukt som tun/hage. Grenser til dyrket mark.	

Tabell 5-10 under viser en fordeling av skade og skjemming i dette omdrevet, fordelt på arealbrukstype.

Tabell 5-10. Tabellen viser skadete og skjemmete lokaliteter og hvilken arealbrukstype de befinner seg innenfor.

ID	Arealbrukstype	Lokalitetsart	Tilstand	Årsak
55470	tun, hage	Gravfelt	Skadet	Byggeaktiviteter
55455	tun, hage	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Byggeaktiviteter
66741	tun, hage	Gravminne	Skadet	Byggeaktiviteter
25791	tun, hage	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Byggeaktiviteter
143633	tun, hage	Gravminne	Skjemmet	Byggeaktiviteter
16101	tun, hage	Bautasteinslokalitet	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
96029	Skog	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Naturprosesser
25787	næring/industri/massetak	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Bygg/anlegg- industri/vei
111581	marginalområder ved kysten	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Fritidsaktiviteter
96030	marginalområder ved kysten	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Jordbruk
25785	gjengroingsområde	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Bygg/anlegg- industri/vei
66729	dyrket mark/åker	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Sammensatt skadeårsak
25807	boligområde	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Byggeaktiviteter
117184	boligområde	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Byggeaktiviteter
96525	boligområde	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
6727	beitemark	Gravminne	Skadet	Byggeaktiviteter

5.9. Status i arealplaner

I miljøovervåkingsprogrammet er det fokus på hensynssoner (inkludert båndleggingssoner) da dette er opplysninger som er godt tilgjengelig, og som gir et tydelig juridisk vern. Ved dette omdrevet har det vært mulig å koble digitale plankart opp mot geometri fra Askeladden. Dette sikrer at kontrollregistreringen fanger opp alle aktuelle hensynssoner for kulturminner, og reduserer faren for feilføringer i kontrollregistreringen. Det må likevel presiseres at plandata kan ha feilkilder. Noen kommuner er restriktive med å gi tilgang til reguleringsplanbasene som vektordata, da det fortsatt er en god del reguleringsplaner som ikke foreligger i vektorformat og det fryktes feilbruk/misforståelser ved bruk - særlig i automatiske analyser. Noen av de gamle planene er også av en slik art at bestemmelsene faktisk sier mer om bruk/formål enn selve plankartet. Det kan derfor være svakheter i vektordata, og manglende ajourføring av plandata i de ulike kommunene.

Riksantikvaren har som part i Norge Digitalt tilgang til plandata fra kommunene via GeoNorge. Plandata hentet fra GeoNorge er kopidata ved den gitte dato de er hentet ut. Mange kommuner har kontinuerlig oppdatering i plandatabasene.

I Bømlo kommune var det en særlig utfordring at mange eldre reguleringsplaner ikke var tilgjengelig som vektordata, og det var derfor nødvendig med manuell kontroll av plankart i pdf-format i forhold til hensynssoner/bevaringsområder.

Ved dette omdrevet fikk 15 lokaliteter endret vernekategori. Tolv lokaliteter ble endret fra vernekategori B til A. Fem av endringene er knyttet til hensynssone markering H570 i kommunedelplan for kulturminner (2021), mens syv av endringene må anses som en korrektur fra forrige omdrev, da de er regulert til bevaring i eldre reguleringsplaner (1984, 1998, 1999, 2001, 2005 og 2013) og/eller er skiltet og derfor ansett som A-lokaliteter (ID 90573- Hespriholmen).

Tre lokaliteter ble endret fra kategori A, med vern, til kategori B, uten vern. Endringene fra A til B er korrekturer fra forrige omdrev. En av lokalitetene ligger i reguleringsplan, men uten vern gjennom denne, mens de øvrige ikke omfattes av reguleringsplaner og har heller ikke vern gjennom kommune- eller kulturminneplan.

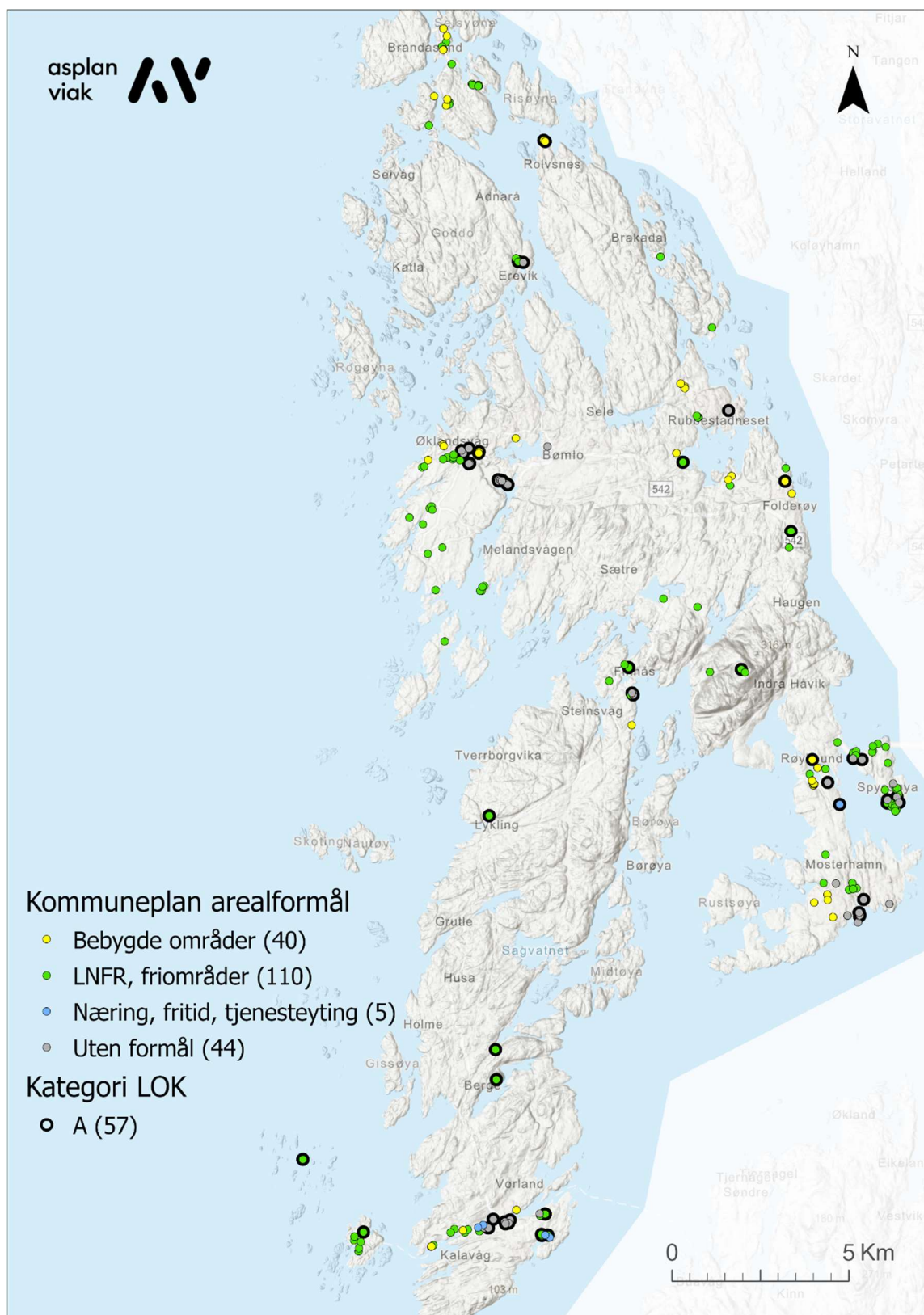
Tabell over endringene finnes i kap. 5.10.

5.9.1. Arealformål og hensynssoner i kommuneplan

Kommuneplanens arealdel for Bømlo kommune har ikrafttredelsesdato 18.3.2013, og gir rammer og føringer for kommunens arealutvikling. 110 av lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet er avsatt til LNFR (landbruk, natur, friluftsliv og reindrift),

«LNFR areal for spredt bolig- fritids- eller næringsbebyggelse, mv», «Friluftsområde» eller «Friområde». Hele 44 lokaliteter ligger i områder som er hvite i kommuneplankartet (H910), og hvor eksisterende reguleringsplaner skal gjelde. 40 lokaliteter ligger innenfor formål «Boligbebyggelse», «Fritidsbebyggelse» eller «Spredt boligbebyggelse». Fem lokaliteter ligger innenfor ulike formål knyttet til næring, fritids, offentlig og privat tjenesteyting.

Figur 5-5. Kartet viser alle lokalitetene fordelt på arealformål (gruppert) i kommuneplanen (2013).

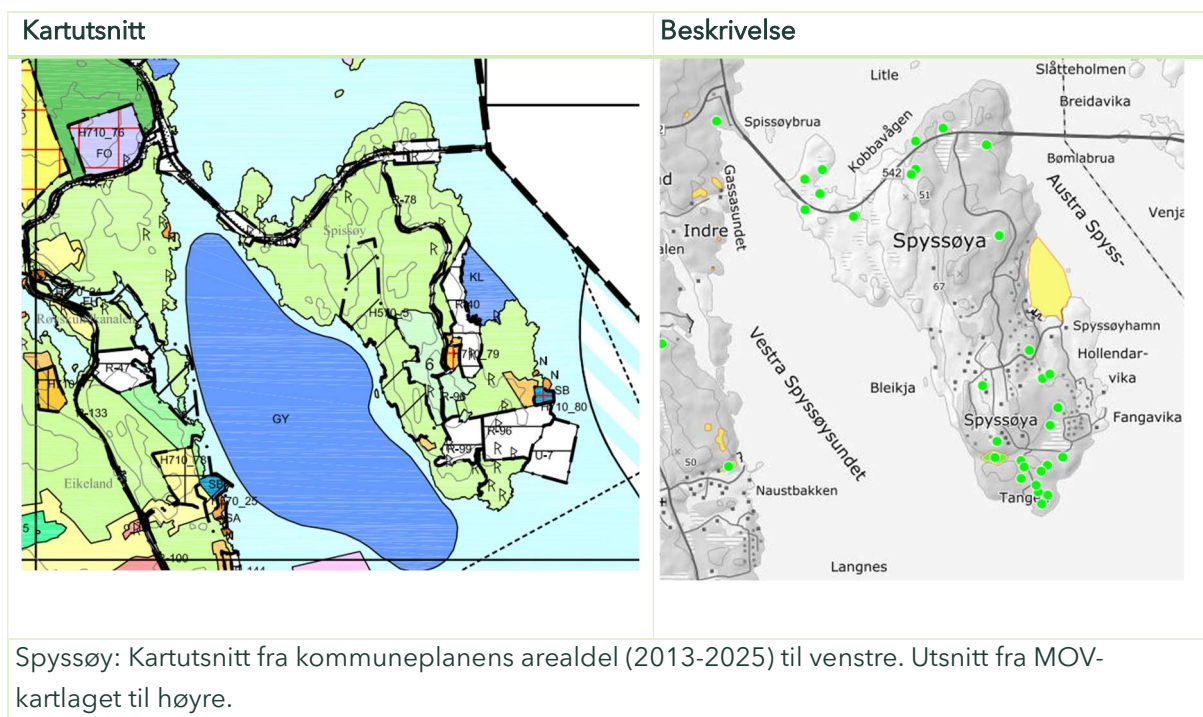

Kommuneplanen (2013-2025) har markert til sammen 37 større og mindre områder som hensynssone kulturmiljø/kulturlandskap (H570_1 til 37). Disse hensynssonene er i all hovedsak knyttet til kulturlandskapsverdier og/eller verneverdige kulturmiljø og bebyggelse fra nyere tid. Det er knyttet retningslinjer til hensynssonene, som omtaler både nyere tids- og automatisk fredete kulturminner og landskap. 11 av lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet ligger innenfor områder markert med hensynssone H570 i kommuneplanen. Flere av disse ligger innenfor større hensynssoner markert som «Verdifulle kulturlandskap», bl.a. i Langevåg (H570_12).

Ni områder er markert på kommuneplankartet som båndlagt etter lov om kulturminner (hensynssone d) H730), og det er knyttet en rekke bestemmelser til båndleggingssonene. Dette er i hovedsak automatisk fredete kirkesteder og vedtaksfredete bygninger. Ingen av de utvalgte lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet ligger innenfor områder som er båndlagt etter kulturminneloven (hensynssone d) H730) i kommuneplanens arealdel.

Kommunens kulturminneplan er en kommunedelplan som ble vedtatt i kommunestyret 22.03.21 og er nyere enn gjeldende kommuneplan. I kulturminneplanen er ytterligere 60 kulturmiljø og enkeltobjekt markert med hensynssone c) *vern kulturminne/kulturmiljø* (570_38-97) på plankart som et vedlegg til planen. Hensynssonene som er vedtatt skal legges til grunn i arbeidet med den nye kommuneplanens arealdel som ble igangsatt i mars 2021. Fem av de utvalgte lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet ligger innenfor hensynssone c) *kulturminne/kulturmiljø* markert i kartet for kommunedelplan for kulturminner.

Kommunen har markert de automatisk fredete kulturminnene i kommunen med rune R på kommuneplankartet i pdf-format. Svært mange lokaliteter er markert på denne måten, men ikke alle. Det er ikke knyttet retningslinjer eller bestemmelser spesifikt til rune R-markeringene, og de er heller ikke markert i signaturforklaringen til plankartet. Rune R-markeringene finnes ikke i vektorformat, og markeringer med rune R fanges ikke opp av miljøovervåkingsprogrammet som hensynssoner. Lokaliteter markert med rune R vil derfor ikke regnes som underlagt vern ved dette omdrevet (kategori B). Dette er i samsvar med forrige omdrev (2018).

Figur 6 Kartutsnitt som viser at svært mange av kommunens automatisk fredete kulturminner er markert med rune R i kommuneplankartet, men ikke alle. Ingen av lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet er båndlagt med hensynssone d) i kommuneplanens arealdel.

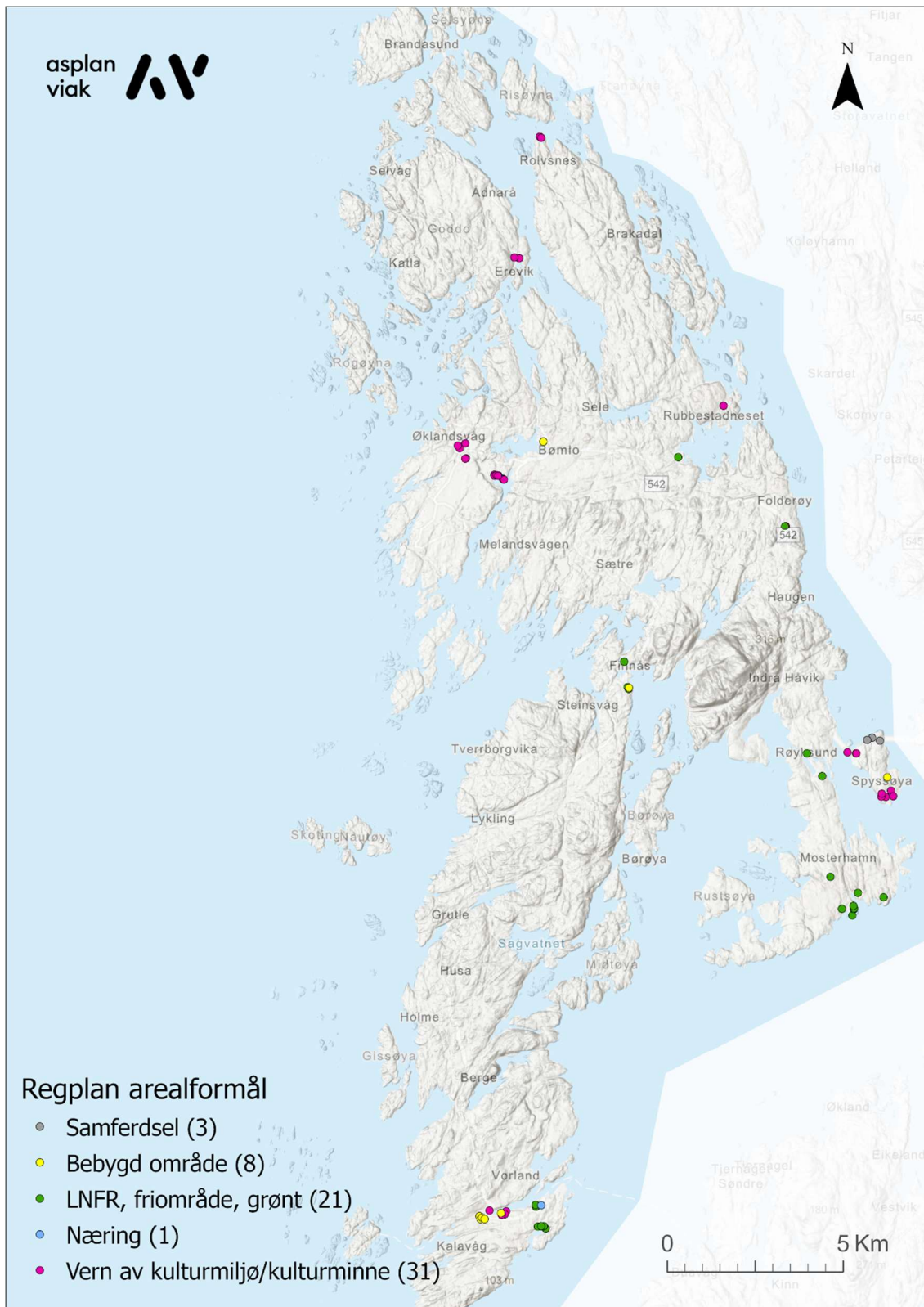
5.9.2. Arealformål og hensynssoner i reguleringsplaner

Av de 199 lokalitetene som inngår i miljøovervåkingsprogrammet, er det 64 som inngår i ulike reguleringsplaner.

Av disse 64 er 43 helt eller delvis markert med hensynssone c) og/eller d), og/eller med arealformål «Kulturelt bevaringsområde» eller «Spesialområde bevaring» i reguleringsplanen de inngår i.

De resterende 21 lokalitetene er regulert, men har ingen hensynssone/ båndleggingszone i reguleringsplan, eller annen type avmerking i reguleringsplankart eller bestemmelser som tilsier et særlig vern.

Figur 5-7. Kartet viser lokaliteter som er omfattet av reguleringsplan, og hvilken arealformålsgruppe de inngår i.

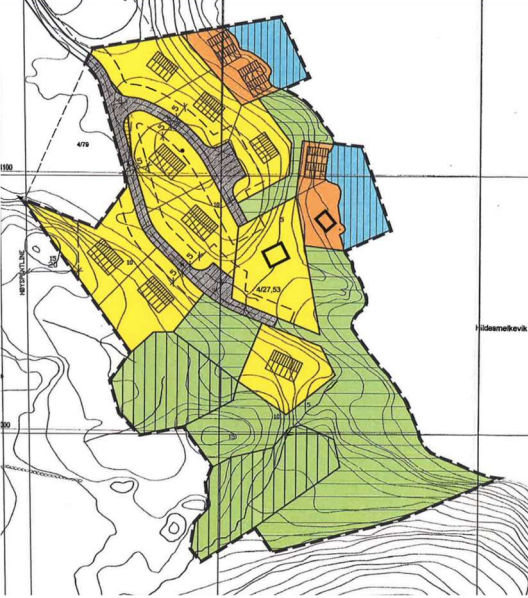
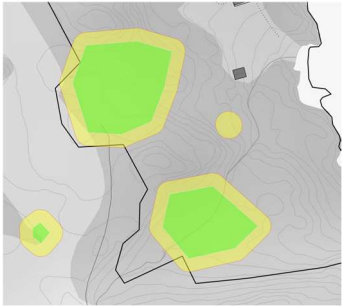

Tabell 5-12. Tabellen viser lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet som inngår i reguleringsplaner og hvilken status de har i plankartene. Tabellen er sortert etter plan-id.

ID	Lokalitetsart	Regplan planID	Regplan år	Regplan Arealformål	Regplan Hensynssone
25804	Gravminne	R-8	1974	Friområde	Nei
25805	Bosetning-aktivitetsområde	R-13	1979	Friluftsområde	Nei
55459	Gravfelt	R-15	1982	Byggeområder	Nei
96879	Gravminne	R-40	1983	Bolig	Nei
16084	Bosetning-aktivitetsområde	R-36	1984	Byggeområder	Nei
25791	Bosetning-aktivitetsområde	R-36	1984	Spesialområde bevaring	Delvis verneformål
45761	Bosetning-aktivitetsområde	R-36	1984	Jordbruksområde	Nei
66727	Bosetning-aktivitetsområde	R-36	1984	Jordbruksområde	Nei
25807	Bosetning-aktivitetsområde	R-41	1988	Byggeområder	Nei
25808	Bosetning-aktivitetsområde	R-41	1988	Byggeområder	Nei
66745	Bosetning-aktivitetsområde	R-41	1988	Byggeområder	Nei
16101	Bautasteinslokalitet	R-51	1990	Spesialområde bevaring	Spesialområde bevaring
55460	Bosetning-aktivitetsområde	R-51	1990	Byggeområder	Mindre del regulert til bevaring
72834	Bosetning-aktivitetsområde	R-51	1990	Spesialområde bevaring	Spesialområde bevaring
72837	Bosetning-aktivitetsområde	R-51	1990	Spesialområde bevaring	Spesialområde bevaring
16097	Bosetning-aktivitetsområde	R-52	1991	Landbruksformål	Nei
25794	Bosetning-aktivitetsområde	R-52	1991	Landbruksformål	Nei
45757	Bosetning-aktivitetsområde	R-52	1991	Landbruksformål	Nei
55464	Bosetning-aktivitetsområde	R-52	1991	Landbruksformål	Nei
96307	Gravminne	R-54	1993	LNFR areal	Nei
35714	Bosetning-aktivitetsområde	R-60	1994	Spesialområde bevaring	Spesialområde bevaring
55477	Gravminne	R-60	1994	Spesialområde bevaring	Spesialområde bevaring
72844	Bosetning-aktivitetsområde	R-60	1994	Spesialområde bevaring	Spesialområde bevaring
96447	Bosetning-aktivitetsområde	R-60	1994	Anna veggrunn	Nei
96503	Bosetning-aktivitetsområde	R-60	1994	Anna veggrunn	Nei
96508	Bosetning-aktivitetsområde	R-60	1994	Anna veggrunn	Nei
117184	Bosetning-aktivitetsområde	R-68	1995	Spesialområde bevaring	Spesialområde bevaring

6722	Gravminne	R-74	1998	Spesialområde bevaring	Spesialområde bevaring
96225	Bosetning-aktivitetsområde	R-74	1998	Spesialområde bevaring	Spesialområde bevaring
96153	Bosetning-aktivitetsområde	R-81	1999	Fellesområde	Spesialområde bevaring
96522	Bosetning-aktivitetsområde	R-88	2000	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96523	Bosetning-aktivitetsområde	R-88	2000	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96524	Bosetning-aktivitetsområde	R-88	2000	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96525	Bosetning-aktivitetsområde	R-88	2000	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96526	Bosetning-aktivitetsområde	R-88	2000	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96527	Bosetning-aktivitetsområde	R-88	2000	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96555	Bosetning-aktivitetsområde	R-88	2000	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96556	Bosetning-aktivitetsområde	R-88	2000	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
25802	Gravminne	R-92	2001	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
35706	Gravfelt	R-92	2001	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96224	Bosetning-aktivitetsområde	R-92	2001	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96417	Bosetning-aktivitetsområde	R-96	2001	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96419	Bosetning-aktivitetsområde	R-96	2001	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
66738	Gravminne	R-102	2004	Friluftsmål	H560
96424	Bosetning-aktivitetsområde	R-99	2004	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96425	Bosetning-aktivitetsområde	R-99	2004	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
96510	Gravminne	R-99	2004	Kulturelt bevaringsområde	Kulturelt bevaringsområde
89427	Bosetning-aktivitetsområde	U-19	2005	Byggeområder	Nei
96029	Bosetning-aktivitetsområde	U-19	2005	Friluftsområde	Spesialområde bevaring
96030	Bosetning-aktivitetsområde	U-19	2005	Friluftsområde	Spesialområde bevaring
111580	Bosetning-aktivitetsområde	R-140	2008	Friluftsområde	Kulturelt bevaringsområde
111581	Bosetning-aktivitetsområde	R-140	2008	Friluftsområde	Kulturelt bevaringsområde
111582	Bosetning-aktivitetsområde	R-140	2008	Veg	Kulturelt bevaringsområde
135110	Bosetning-aktivitetsområde	R-122	2009	Friluftsområde på land (også turvei / skiløype)	Kulturelt bevaringsområde
140675	Bosetning-aktivitetsområde	201004	2012	Vern av kulturmiljø eller kulturminne	Delvis verneformål

<p>ID 140675 og 140677</p>		<p>Deler av lokalitetene er regulert til vern av kulturmiljø eller kulturminne.</p>
<p>Reguleringsplan id 201004 for Fv 18 Goddebrua-Austvik (2012)</p>		
<p>ID 89427, 96030 og 96029</p>		<p>ID 96029 og 96030 er regulert til bevaringsområde i eldre reguleringsplan fra 2005. Deler av ID 96029, samt sikringssonen, ligger utenfor bevaringsområdet på kartet. ID 89427, et løsfunn i bekken, ligger innenfor byggeområde i planen og er ikke regulert til bevaring.</p>
<p>Reguleringsplan U-19 for Jakobsmarkjo (2005)</p>		
<p>ID 66737</p>		<p>Deler av lokaliteten er markert med båndleggingssone d) og regulert til Friluftsmål. En del mot vest er regulert til Annen veggrunn. Sikringssonen er ikke markert med båndleggingssone.</p>
<p>Reguleringsplanid 201310 for Fv 542 Røyksund bru (2016)</p>		

<p>ID 25805</p>		<p>Lokaliteten ligger i friluftsområde og har ikke verneformål i planen.</p>
<p>Reguleringsplan R-13 for Hestavollen (1979)</p>		
<p>ID 66738</p>		<p>Lokaliteten er regulert til friluftsmål og markert med hensynssone H560- bevaring naturmiljø.</p>
<p>Reguleringsplan R-102 for Grunnvågen 2, Moster (2019).</p>		
<p>ID 111580, 111582 og 111582</p>		<p>ID 111582 (i sør) ligger innenfor areal regulert til veg og er ikke regulert til bevaring. De øvrige lokalitetene ligger innenfor område markert som «Fornminneområde».</p>
<p>Reguleringsplan R-140 for Grunnvågen III (2008)</p>		

<p>ID 96307</p>		<p>Lokaliteten ligger i jordbruksområde uten verneformål i eldre reguleringsplan (1993).</p>	
<p>Reguleringsplan R-54 for Mosterhamn (1993)</p>			
<p>ID 96879</p>		<p>Lokaliteten ligger innenfor boligfelt og er ikke regulert til bevaring i eldre reguleringsplan fra 1983.</p>	
<p>Reguleringsplan R-40 for Spissøy øvre (1983)</p>			
<p>ID 96447, 96503 og 96508</p>		<p>Lokalitetene er regulert til «Anna trafikkområde» og er ikke regulert til bevaring.</p>	
<p>Reguleringsplan R-60 for Trekantsambandet (1994)</p>			

<p>ID 117184</p>		<p>Lokaliteten, foruten sikringssonen, er regulert til bevaringsområde.</p>
<p>Reguleringsplan R-68 for Rubbestadneset sentrum (1995)</p>		
<p>ID 66729</p>		<p>Lokaliteten er ikke regulert til bevaring.</p>
<p>Reguleringsplan id 201307. Utviding av fiskerihavn Hovlandshagen (2015)</p>		
<p>ID 16097, 55464, 45757 og 25794</p>		<p>Lokalitetene ligger innenfor landbruksområder og er ikke regulert til bevaring.</p>
<p>Reguleringsplan R-52 for Hovland indre og Hovland (1991)</p>		

<p>ID 16101, 55460, 72834 og 72837</p>		<p>Bare en mindre del av ID 55460 ligger innenfor bevaringsområdet (lengst vest). De øvrige lokalitetene er regulert til spesialområde bevaring.</p>
<p>Reguleringsplan R-51 for Hovland midtre, Vold og Hillestveit (1990)</p>		
<p>ID 16101, 55460, 72834 og 72837</p>		<p>Lokalitetene ligger innenfor byggeområder og er ikke regulert til bevaring i eldre reguleringsplan.</p>
<p>Reguleringsplan R-41 for Hovland midtre, Vold og Vespestad (1988)</p>		
<p>ID 25791 og 16084</p>		<p>Deler av ID 25791 er regulert til spesialområde bevaring mens ID 16084 ligger innenfor andre byggeområder/veg og er ikke regulert til vern.</p>
<p>Reguleringsplan R-36 for Hovland midtre, Vold, Vespestad, Eide, Hillestveit, Vorland (1984)</p>		

<p>ID 66727 og 45761</p>		<p>Lokalitetene ligger innenfor jordbruksområde og er ikke regulert til bevaring.</p>
<p>Reguleringsplan R-36 for Hovland midtre, Vold, Vespestad, Eide, Hillestveit, Vorland (1984)</p>		
<p>ID 55459</p>		<p>Lokaliteten ligger innenfor byggeområde «offentlige bygninger» og er ikke regulert til bevaring.</p>
<p>Reguleringsplan R-15 for Hollundskjosen - Steinsbø skule (1982)</p>		
<p>ID 25804</p>		<p>Lokaliteten ligger innenfor friareal og er ikke regulert til bevaring.</p>
<p>Reguleringsplan R-8 for Åsen (1974)</p>		

<p>ID 96153</p>		<p>Den delen av lokaliteten som er regulert, ligger innenfor spesialområde bevaring kulturminne.</p>
	<p>Reguleringsplan R-81 for del av Innvær (1999)</p>	

Det er positivt at de fleste av de 22 lokalitetene uten vern gjennom reguleringsplaner ikke har endret tilstandstatus siden forrige omdrev, bare én lokalitet er ytterligere skjemet (ID 25807) og én lokalitet er ytterligere skadet (ID 66729). Det er imidlertid verdt å merke seg at åtte av disse lokalitetene ligger innenfor arealformål som ikke er forenlig med vern (boligområde, hytteområde, næring/industri/massetak, vei/jernbane).

Det er viktig at Bømlo kommune og Vestland fylkeskommune er oppmerksom på hvilke lokaliteter som er regulert uten tilstrekkelig hensynssone/verneformål i plankart.

5.10. Vernekategori

5.10.1. Vernekategori og arealbrukstyper

I kap. 5.9 ble det vist at det var 11 lokaliteter i miljøovervåkingsprogrammet som gjennom kommuneplanen hadde et særskilt vern gjennom plan- og bygningsloven, og at fem lokaliteter var markert som hensynssoner i kommunedelplan for kulturminner. Det respektive tallet for reguleringsplaner var 43. To lokaliteter i miljøovervåkingsprogrammet er skiltet med informasjon om kulturminnet eller omtalt i kommunens kommunedelplan for kulturminner, men er ikke regulert/markert med verneformål i andre planer.

Summert opp viser gjennomgangen av lokaliteter i miljøovervåkingsprogrammet for Bømlo kommune at 57 lokaliteter kan kategoriseres i vernekategori A, og 142 i vernekategori B (der A er gitt et bevisst vern ut over den automatiske fredningen som er B). De fordeler seg på arealbrukstyper som vist i tabell 5-14 på neste side.

Tabell 5-14. Tabellen viser lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet etter vernekategori og arealbrukstyper.

Vernekategori A	Antall	Vernekategori B	Antall
Beitemark	11	Beitemark	26
Skog	9	Boligområde	11
Marginalområder ved kysten	8	Brakkland (tidligere dyrket)	4
Boligområde	5	Dyrket mark/åker	5
Dyrket mark/åker	2	Fjell/vidde/hei	1
Fjell/vidde/hei	3	Gjengroingsområde	4
Gjengroingsområde	2	Hytteområde	2
Grøntområde/offentlig areal	4	Marginalområder ved kysten	19
Myr	5	Myr	10
Næring/industri/massetak	1	Næring/industri/massetak	2
Strandsone/elveløp	2	Randvegetasjon	1
Tun/hage	4	Skog	27
Vei/jernbane	1	Strandsone/elveløp	13
		Tun/hage	14
		Vei/jernbane	3
Totalt	57	Totalt	142

Oversikten viser at kulturminner i arealbrukstypene *Beitemark*, *Skog* og *Marginalområder ved kysten* er godt representert i Vernetype A i miljøovervåkings-programmet. Det samme gjelder for vernekategori B. Det er ikke markante forskjeller i arealbrukstyper mellom vernekategori A og B. Det er verdt å merke seg at arealbrukstyper som er knyttet til utmark utmerker seg i miljøovervåkingsprogrammet for Bømlo kommune. Det framgår at en del lokaliteter uten vern (kategori B) ligger i tun/hage og i boligområder (til sammen 25 stk). I tillegg ligger to lokaliteter innenfor henholdsvis næring/industri og hytteområder. Dette er lokaliteter uten vern innenfor arealbrukstyper som kan være særlig utsatt for skade/skjemming.

Ellers viser gjennomgangen av materialet at de 15 endringene i vernekategori som har skjedd siden sist omdrev har foregått i ulike arealbrukstyper. Tabell 5-11 på neste side viser endringene, og er sortert på arealbrukstype.

Tabell 5-11. Tabellen viser lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet som har endret vernekategori fra forrige og til dette omdrevet, lokalitetsart og arealtype.

ID	Kategori 2023	Kategori 2018	Lokalitetsart	Arealbrukstype
66742	A	B	Steinbrudd	Beitemark
94600	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	dyrket mark/åker
66745	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	grøntområde/offentlig areal
96225	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	grøntområde/offentlig areal
90573	A	B	Steinbrudd	marginalområder ved kysten
16097	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	marginalområder ved kysten
45757	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	marginalområder ved kysten
96030	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	marginalområder ved kysten
96417	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	Myr
96153	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skog
140622	A	B	Kullfremstillingsanlegg	Skog
25791	A	B	Bosetning-aktivitetsområde	tun, hage
55478	B	A	Gravfelt	marginalområder ved kysten
25805	B	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skog
35716	B	A	Gravminne	strandsone/elveløp

5.10.2. Vernekategori og tap/skade

De 57 lokalitetene i vernekategori A, og de 142 i vernekategori B fordeler seg på tilstand som vist i tabellen under.

Tabell 5-16. Tabellen viser forholdet mellom vernekategori og tilstand.

Vernekategori A	Antall	Prosent	Vernekategori B	Antall	Prosent
Intakt	28	49,1	Intakt	91	64,1
Skadet	19	33,3	Skadet	34	24
Skjemmet	6	10,5	Skjemmet	15	10,6
Forbedret	2	3,5	Forbedret	1	0,7
Tildekket	1	1,6	Tildekket	1	0,7
Totalt	57	100	Totalt	142	100

Oversikten viser at kulturminner i vernekategori A har en litt større prosentandel skadete og skjemmede kulturminner enn lokaliteter i vernekategori B. Grunnen til dette er uvisst, det kan være en statistisk tilfeldighet, eller det gjenspeiler at områder som blir regulert er områder som er mer i aktiv bruk, og at kulturminner utsettes for mer skjemming og skade av den grunn. Tallmaterialet er ikke stort nok til at det kan dras konklusjoner, men det er

lite i kontrollregistreringen fra 2023 som indikerer at ytterligere vern ut over den automatiske fredningen gir mindre tap og skade.

5.10.3. Forholdet kontrollerte kontra ukontrollerte tap

Det er ingen registreringer av tap i dette omdrevet.

6. Konklusjon

Figur 6-1. Utsikt mot sørvest fra steinalderlokaliteten ID 55454 like sørøst for rhyolittbruddet på Siggjo. Det går en merket tursti over lokalitetsflaten og lokaliteten var kategorisert som «skadet» av fritidsaktiviteter ved forrige omdrev. Grunnet snø var det ikke mulig å registrere hvorvidt lokaliteten var ytterligere skadet, men jevnlig tråkk kan føre til slitasje på lokaliteten. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS.

Et representativt utvalgt av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Bømlo kommune er blitt kontrollregistrert og analysert. Fokuset i analysene har vært tilstandsendring, årsaker til eventuell tilstandsendring samt variabler som brukes til å si noe om hvilke lokaliteter som utsettes for tap/skade. Det har vært et mål å ut fra registreringene si noe om hvilke lokaliteter som er mest utsatt for tap og skade/skjemming, hva som er årsaken til dette og om det finnes fellestrekk. På bakgrunn av gjennomgangen kan vi trekke ut noen generelle observasjoner knyttet til trusselbilder og effekter av vern.

Ved forrige omdrev (2018) var 54 av de 210 lokalitetene registrert som tapt, skadet, skjemmet eller tildekket, dvs. 25,7 %. Tre lokaliteter var tapt ved ulovlig fjerning og tre lokaliteter var tapt gjennom dispensasjon fra kulturminneloven ved forrige omdrev. Siden man ved kontrollregistreringen i 2018 skiftet fokus fra enkeltminner til lokaliteter, var det et annet utvalg enn tidligere. De registrerte tap/skjemming/skadene hadde derfor ikke nødvendigvis skjedd i årene like før 2018.

Tar man med de lokalitetene som var registrert som skadet ved kontroll før 2018, og som ble registrert som «uendret» i 2018, blir antallet skadede/skemmet/tildekkete lokaliteter 72, noe som utgjør 34,3 %.

Kontrollregistreringen 2023 viser at til sammen 77 av de 199 lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet er skadet/skemmet eller tildekket, dvs. 38,7 %. Ingen lokaliteter er tapt ved dette omdrevet.

Seksten av lokalitetene som er skadet/skemmet representerer en *tilstandsending* siden forrige omdrev, noe som utgjør 8,0 %. En nedgang fra seks tap (tre kontrollerte gjennom dispensasjon, og tre ukontrollerte) til ingen tapte lokaliteter ved dette omdrevet er en klar forbedring.

Av de ni lokalitetene som er registrert som skadet, og med endring i tilstand, er det bare to av dem som representerer en helt ny skade. De øvrige syv lokalitetene var skadet fra før, men er siden forrige omdrev blitt *ytterligere* skadet eller skjemmet. Av de syv lokalitetene som er registrert med en endring i tilstandstype til «skjemmet», er det bare tre som ikke var skjemmet fra før. Av dette framgår det at lokaliteter som allerede er skadet og/eller skjemmet i Bømlo, også er utsatt for ytterligere skade og/eller skjemming.

Av de 16 endringene i tilstand til skadet/skemmet, har hele 11 skjedd på bosetningsaktivitetsområder fra steinalderen, mens tre er knyttet til gravminner og ett til henholdsvis gravfelt og bautasteinslokalitet. Ettersom om lag 70 % av lokalitetene i utvalget på Bømlo er bosetningsaktivitetsområder, er det ikke uventet at denne lokalitetsarten også går igjen i oversikten over lokaliteter som er skadet/ytterligere skadet siden siste omdrev.

Gravminner utgjør 20 % av utvalget, noe som samsvarer med den relativt høye andelen skader/skjemming på denne lokalitetsarten. Det er på bakgrunn av dette ikke mulig å si at enkelte kulturminnearter er mer utsatt for skade/skjemming enn andre i Bømlo kommune.

Hele ti av de 16 lokalitetene med forverring i tilstand (skade/skjemming) ligger innenfor arealbrukskategorier som er mindre forenlig med vern (boligområde, tun/hage og næring/industri/massetak), mens seks ligger innenfor typiske LNF-områder som skog, marginalområder ved kysten, beitemark, dyrket mark/åker eller gjengroingsområde. Det

er altså en overvekt av skadete/skjemmede lokaliteter innenfor utsatte områder. Ettersom en stor andel av lokalitetene i miljøovervåkingsprogrammet ligger i typiske LNF-områder, framgår det tydelig av tallene at forverring av tilstand i større grad skjer i andre områder enn klassiske jordbruks/LNF-områder.

Årsaker til skade/skjemming på de 10 lokalitetene i utbyggingsområder er i stor grad knyttet til årsakskategoriene byggeaktiviteter (7 stk - hvorav flere knyttet til hageaktivitet) og bygg/anlegg - industri/vei (1 stk), samt sammensatt skadeårsak (2 stk). I de typiske LNF-områdene er skadeårsakene mer variert og knyttet til naturprosesser, jordbruk, fritidsaktiviteter, sammensatt skadeårsak, bygg/anlegg - industri/vei og byggeaktiviteter (1 stk på hver). Det er byggeaktiviteter som samlet sett er den klart største årsaken til skade/skjemming på Bømlo sammen med kategorien bygg/anlegg - industri/vei.

Figur 6-2 Bygdeborgen på Bergesfjellet. Det går en godt merket tursti opp til fjellet, men lokaliteten er ikke skiltet. Askeladden ID 90572. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS.

Tallene viser, ikke uventet, at i områder med sameksistens mellom kulturminner og boligfelt/hus/hager og næring er kulturminnene mer utsatt for inngrep og skjemming knyttet til den menneskelige aktiviteten i området. Det er verdt å merke seg at ingen av lokalitetene med endring i tilstand er skiltet. Ettersom hovedvekten av lokalitetene var bosetning-aktivitetsområder som ikke er synlige på markoverflaten i dag, kan det være en utfordring for folk som bor tett på lokalitetene å få informasjon om kulturminnene, verneverdiene og hvilke føringer som gjelder.

I landbruksområdene er årsakssammenhengene mer varierende/sammensatt. Naturprosesser og gjengroing, men også rydding av kratt og felling av skog var problemstillinger på flere av lokalitetene i utvalget, uten at dette kommer klart fram gjennom analysene av tilstandsendringer og årsak.

Det er også verdt å merke seg at svært mange av lokalitetene i utvalget lå ved turstier og turløyper, og at mange lokaliteter hadde mer eller mindre godt brukte stier over seg. Enkelte steder var slitasje og tråkk en problemstilling, som på Siggjo, men generelt anses ikke tråkk som en stor utfordring for kulturminnelokalitetene i kommunen. De mange stiene er etablert for lenge siden og representerte heller ikke en endring i tilstand. Det er imidlertid viktig at lokalitetene med godt brukte turstier over seg overvåkes med tanke på slitasje og andre aktiviteter knyttet til friluftsliv. De mange stiene og turveiene gir også muligheter for skilting og informasjon om kulturminnene.

7. Etterord: Råd om kontrollregistrering i Bømlo

Figur 7-1. ID 90573 - Hovedbruddet for uttak av grønnstein på vestsiden av Hespriholmen. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS

7.1. Råd til feltarbeidet

Registreringen i 2023 foregikk i slutten av april. Det var oppholdsvær og til dels sol gjennom store deler av registreringsuken. Vi ble likevel overrasket av sludd og snøvær da vi var på vei opp til toppen av Siggjo. Snødekket ble liggende på bakken de timene vi var på fjellet, og medførte at registreringen av eventuelle slitasjeskader/nye skader på lokalitetene ID 6716 (rhyolittbruddet) og ID 55454 (bosetning-aktivitetsområde) ble vanskelig. April er likevel en fin måned å gjøre registreringer i på Bømlo, blant annet fordi lauvet på trærne ikke er fullt utsprunget og det derfor er lettere å få oversikt over terrenget.

Ved kontrollregistreringen av grønnsteinbruddet på Hespriholmen (ID 90573), ble det nødvendig å ta noen vurderinger i forhold til egen sikkerhet. Registranten ble satt i land på østsiden av holmen. Passasjen ned i hovedbruddet fra denne siden er bratt, og når registranten var alene på øya, ble det vurdert som for risikabelt å ta seg ned i selve bruddområdene. Oversikten over bruddflatene ble likevel vurdert å være god fra oversiden på land, samt fra sjøen.

Lokalitetene i Bømlo lå i all hovedsak lett tilgjengelig, svært mange nær veg. Det var bare de store steinbruddene på Siggjo og på Hespriholmen som krevde ekstra tid og organisering på grunn av større avstand fra vei og infrastruktur. Lokaliteten på Hespriholmen kan bare besøkes ved rolig sjø. Kontrollregistrering av lokaliteten må planlegges i forhold til værmeldingene.

7.2. Råd til nye omdrev av miljøovervåkningsprogrammet

Kategorien «uendret» ble tidligere brukt som tilstandstype, men har utgått ved dette omdrevet. I Bømlo hadde hele 78 lokaliteter i utvalget status «uendret». 26 av disse hadde ikke tidligere satt tilstandstype i Askeladden. Å finne tilbake til tidligere tilstand har ført til noe merarbeid for prosjektet. I de fleste tilfellene ble tilstandsstatus funnet i Askeladden, under ulike «faner». Noen lokaliteter har ikke tilstandstype satt fra tidligere, men kunne ut fra beskrivelsene anses som «intakt» (se f.eks. ID 35708, ID 25794 og ID 66738).

På Bømlo var aktiviteter knyttet til hagebruk en del av utfordringsbildet for flere av kulturminnene som ligger tett på boligbebyggelse (anlegging av bed, plen og oppføring av mindre boder og bur, deponering av hageavfall). Denne type aktiviteter ble ved dette omdrevet kategorisert under tilstandsårsaken «Byggeaktiviteter» ettersom aktiviteten er knyttet til boligbygging. Vi ser at det har vært noe ulik praksis gjennom de ulike omdrevene, blant annet er kategorien «Fritidsaktiviteter» blitt brukt. Vi vurderer at denne i hovedsak er knyttet til friluftsliv. Det bør vurderes hvorvidt hagebruk bør være en egen tilstandsårsak, eventuelt hvor denne typen aktiviteter bør legges.

Ved dette omdrevet ble det gjort endringer i arealbrukskategori i fem tilfeller. Ideelt sett burde det utvikles et sett kriterier for kategorisering av arealbrukstype. De vil ofte bli skjønnsmessig satt, og kan variere ut fra hvem som gjør registreringen.

Gjennom regional kulturmiljøforvaltnings oppfølging av miljøovervåkingsprogrammet blir gjerne flere av lokalitetene i utvalget kontrollregistrert av fylkeskommunene, ofte ett til to år etter at miljøovervåkingen er gjennomført. Ved fylkeskommunenes kontrollregistrering varierer det hvorvidt feltet «tilstandstype» blir oppdatert. I de tilfellene der feltet blir

oppdatert, vil dette komme fram i miljøovervåkningen, og eventuell endring ved neste omdrev vil da bli vurdert i forhold til fylkeskommunenes kontrollregistrering. I de tilfellene der «tilstandstype» ikke blir oppdatert, vil kontrollregistreringen ikke bli fanget opp av miljøovervåkingsprogrammet. Det kan være lurt å være oppmerksom på dette ved de videre omdrevene, og eventuelt vurdere endringer i praksis.

Gjengroing er en problemstilling på Bømlo. Gjengroing er ikke en egen tilstandstype ved kontrollregistreringene, men det er en tilstandsårsak. Gjengroing er ikke ansett som årsak til skjemming eller skade ved dette omdrevet, og kategorien er derfor ikke brukt. Det bør vurderes hvorvidt gjengroing skal være en tilstandstype i miljøovervåkingsprogrammet.

Figur 7-2 Gjengroing var en problemstilling på flere lokaliteter på Bømlo. Dette er utsikt mot nordøst fra steinalderlokaliteten ID 96618 ved Djupedalen på Vikøya i henholdsvis 2018 og 2023 (Foto: Sweco/Asplan Viak AS).

7.3. Råd og forslag til oppfølging - til kommune og regional kulturmiljøforvaltning

Gjennomgangen i kap. 5.3 og 5.4 viser lokaliteter som bør befares av kulturmiljøforvaltningen.

En lokalitet ble ikke gjenfunnet med sikkerhet ved dette omdrevet (ID 96510). Lokaliteten ble heller ikke påvist i 2018 og det er usikkert hvorvidt den opprinnelige registreringen er korrekt. I beskrivelsen i Askeladden heter det: *Frå Per Fett: "Gardåkerhaugen" ligg på ein knaus i tett lauvskog og det er nå ikkje råd å sjå noko. Johs Bøe seier 1921: "Her ser ut til at ligge en kiste like i dagen, saa hvad der formodes at være kantheller, tildels stikker opp.*

Løse sten over. Retning NO-SV. "Lokaliteten bør vurderes av regional kulturminne-myndighet og eventuelt avskrives som kulturminne.

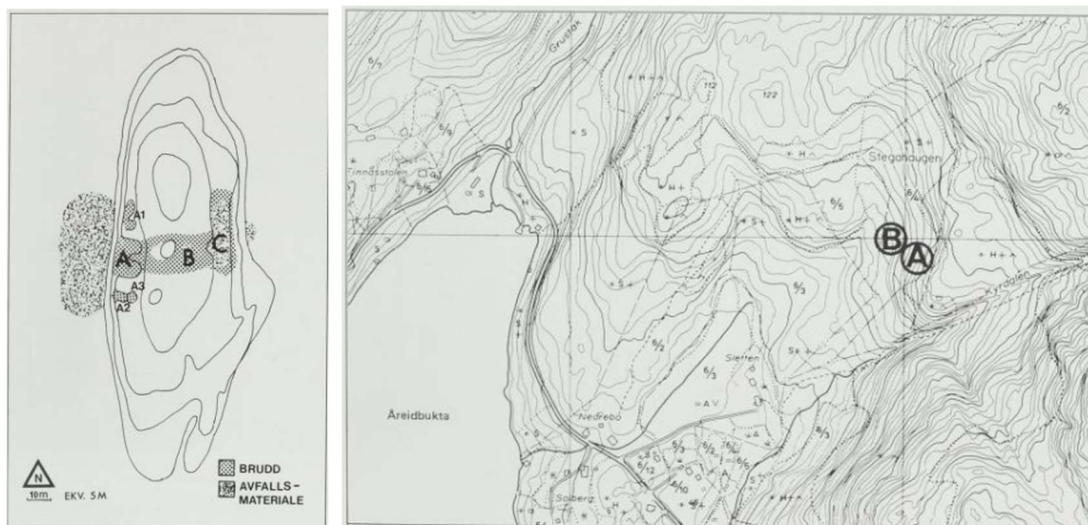
Enkelte av lokalitetene i utvalget ble kontrollregistrert av Vestland fylkeskommune i 2018/2019. I de tilfellene der feltet «tilstandstype» ikke har blitt oppdatert i forbindelse med disse kontrollregistreringene, blir ikke eventuelle endringer i tilstand fanget opp før ved kontrollregistreringen i 2023. Dersom man ønsker at vurderinger/endringer i tilstand skal fanges opp av miljøovervåkingsprogrammet, må feltet «tilstandstype» bli oppdatert. Det er denne kategorien som danner grunnlaget for miljøovervåkingsprogrammet.

Gjennomgang av planstatus viste at automatisk fredete kulturminner mangler helt eller delvis vern i flere planer. Av de 54 lokalitetene som ligger innenfor planer som er eldre enn 2010, mangler 20 verneformål. Flere av disse ligger innenfor utbyggingsområder og er tilsynelatende dispensert for, eller er registrert etter at reguleringsplanen ble vedtatt. Mange ligger også innenfor friluftsområder eller LNF-områder i planene, og enkelte er bare delvis/feil markert på plankartet og har derfor bare et delvis vern. Ti lokaliteter ligger innenfor reguleringsplaner som er yngre enn 2010. Blant disse er det to som ikke er regulert til bevaring gjennom verneformål eller hensynssone, mens én ligger bare delvis innenfor verneformål. Både kommune og regional kulturminneforvaltning bør være ekstra oppmerksomme på disse lokalitetene som kan være særlig utsatte for skade/inngrep. Ettersom få lokaliteter i Bømlo ligger innenfor hensynssonemarkeringer eller verneformål i kommuneplanens arealdel, er dette særlig viktig. Lokalitetene bør legges i hensynssone/båndlegginssone når Bømlo kommune rullerer kommuneplanen.

Særlige forhold knyttet til bergartsbruddene på Hespriholmen (ID 90573), Stegahaugen (ID 66722) og Siggjo (ID 6716):

For at miljøovervåkingsprogrammet skal kunne gjennomføres effektivt og med god kvalitet, er god kartfesting og beskrivelse av kulturminnene i Askeladden viktig. Dette ble særlig tydelig i forbindelse med tilstandsregistreringen av bergartsbruddene på Bømlo.

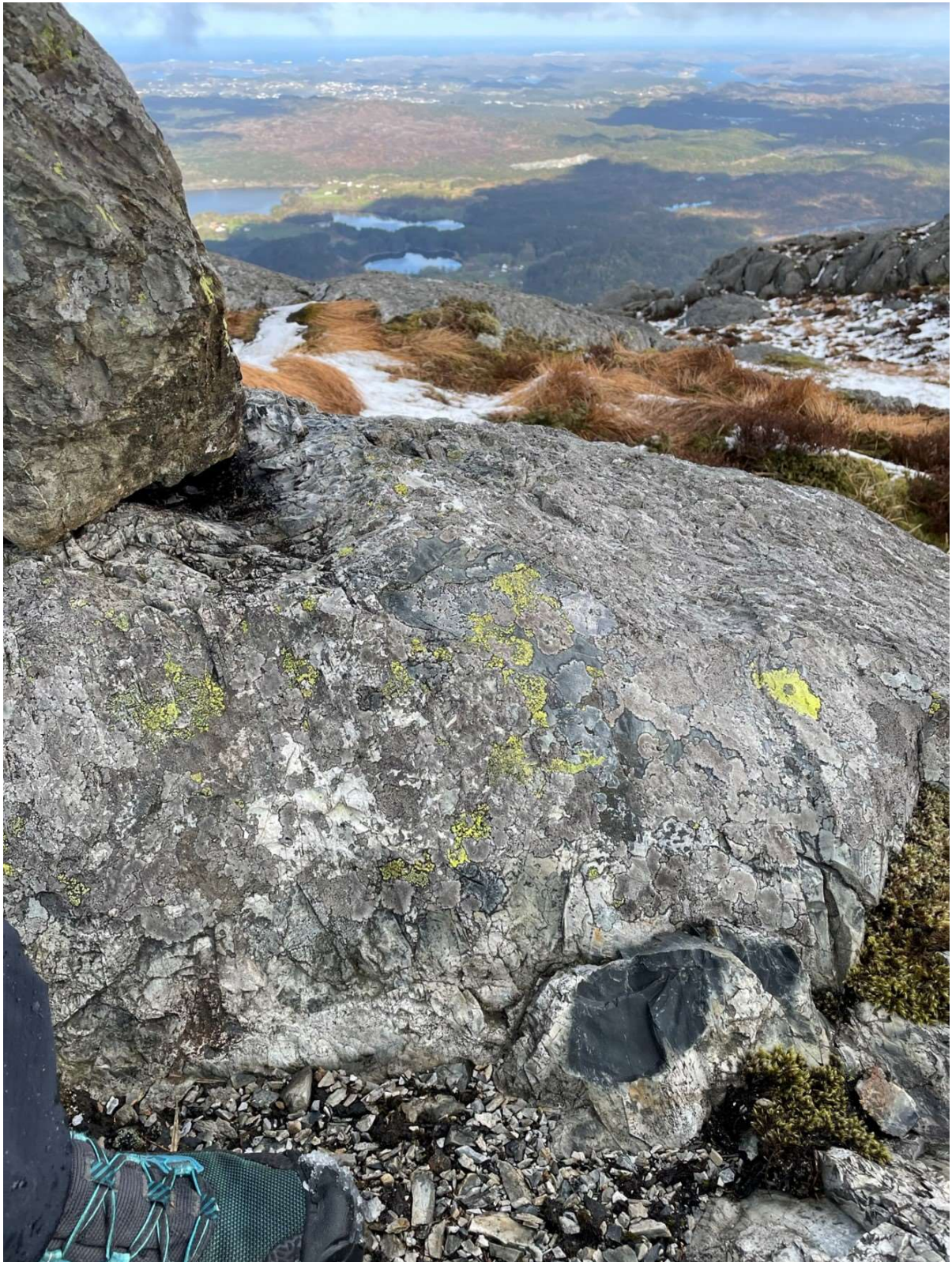
For å finne fram til ulike bruddsoner ved bruddstedene ble det behov for bruk av tilleggslitteratur i registreringen. For å få til en effektiv og god tilstandsregistrering vil vi anbefale at viktige bruddsoner lastes inn i Askeladden som enkeltminner, eventuelt at oppdaterte kart over lokalitetene lastes opp i kulturminnedatabasen. Det kan også være behov for kontrollregistrering av utstrekningen til bruddene, særlig av bruddet ved Stegahaugen.

Figur 7-3 ID 90573, Hespriholmen til venstre og ID 66722 Stegahaugen til høyre. Sigmund Alsakers publikasjon fra 1987 ble tatt i bruk under tilstandsregistreringen.

Hespriholmen (ID 90573) har tidligere vært utsatt for hæververk, og det ble etter det foretatt en sikringsundersøkelse i 2016 (Bergen museum). Det ble da tatt fotogrammetri av bruddet, for å kunne påvise eventuelle endringer som finner sted over tid. Ved vårt besøk på øya ble det observert flere steder med avspaltninger som virker "ferske", er klart grønne og ikke forvitret. Det samme er imidlertid tilfelle nede i hovedbruddet, på eldre overflater. Vi har ikke grunnlag for å si at det har skjedd nytt hæververk, men vi kan heller ikke med sikkerhet avkrefte det. Vi fant ikke spor etter nytt hogstavfall på øya. Det kan bemerkes at miljøovervåkingsprogrammet ikke med sikkerhet vil kunne fange opp nye bruddflater/hæververk på Hespriholmen. Til dette kreves andre, grundigere dokumentasjonsmetoder.

Figur 7-2. Rhyolittbruddet på toppen av Siggjo er sårbart. Både vardebygging og tråkk er en utfordring innenfor lokaliteten. Foto: Guro Skjelstad, Asplan Viak AS.

8. Tabell over kontrollregistrerte lokaliteter

Tabell 8-1. Tabellen over alle lokalitetene som er kontrollregistrert i 2023.

ID	Kategori 2023	Lokalitetsart	Tilstandstype	Endret	Årsak til endring
6714	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
6715	B	Gravminne	Intakt	Nei	
6716	A	Steinbrudd	Skadet	Nei	Fritidsaktiviteter
6720	B	Gravfelt	Intakt	Nei	
6721	B	Gravminne	Intakt	Nei	
6722	A	Gravminne	Skadet	Nei	Fritidsaktiviteter
6725	B	Gravminne	Intakt	Nei	
6726	B	Gravminne	Intakt	Nei	
6727	B	Gravminne	Skadet	Ja	Byggeaktiviteter
6732	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
16082	B	Gravminne	Intakt	Nei	
16084	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
16086	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
16087	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
16091	B	Gravminne	Skjemmet	Nei	
16097	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
16101	A	Bautasteinslokalitet	Skjemmet	Ja	Sammensatt skadeårsak
16102	B	Gravminne	Intakt	Nei	
25785	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Ja	Bygg/anlegg- industri/vei
25787	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Ja	Bygg/anlegg- industri/vei
25791	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Ja	Byggeaktiviteter
25792	B	Gravminne	Intakt	Nei	
25794	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
25799	B	Gravminne	Intakt	Nei	
25800	B	Gravfelt	Intakt	Nei	
25801	B	Gravminne	Intakt	Nei	
25802	A	Gravminne	Intakt	Nei	
25803	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
25804	B	Gravminne	Skadet	Nei	
25805	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
25807	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Ja	Byggeaktiviteter
25808	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
25809	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
35699	B	Gravminne	Intakt	Nei	
35700	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
35701	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	

35702	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
35706	A	Gravfelt	Skadet	Nei	
35707	B	Gravminne	Skadet	Nei	
35708	B	Gravminne	Skjemmet	Nei	
35713	B	Gravfelt	Skadet	Nei	
35714	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
35715	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
35716	B	Gravminne	Skadet	Nei	
35719	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
45750	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
45752	B	Gravminne	Intakt	Nei	
45755	B	Gravminne	Skjemmet	Nei	
45757	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
45761	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
45765	B	Gravminne	Intakt	Nei	
45767	A	Gravminne	Intakt	Nei	
55453	B	Gravminne	Skadet	Nei	
55454	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
55455	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Ja	Byggeaktiviteter
55459	B	Gravfelt	Skadet	Nei	Sammensatt skadeårsak
55460	A	Bosetning-aktivitetsområde	Tildekket	Nei	Bygg/anlegg- industri/vei
55464	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Nei	
55470	B	Gravfelt	Skadet	Ja	Byggeaktiviteter
55471	B	Gravminne	Intakt	Nei	
55472	B	Gravminne	Intakt	Nei	
55473	B	Gravminne	Skjemmet	Nei	
55475	B	Bautasteinslokalitet	Intakt	Nei	
55476	B	Gravminne	Skadet	Nei	
55477	A	Gravminne	Skadet	Nei	
55478	B	Gravfelt	Skadet	Nei	
60472	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
66713	B	Gravminne	Intakt	Nei	
66715	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
66718	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
66719	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
66720	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
66722	B	Steinbrudd	Skadet	Nei	
66723	B	Gravminne	Skadet	Nei	Fritidsaktiviteter
66726	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
66727	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
66729	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Ja	Sammensatt skadeårsak
66734	B	Gravminne	Intakt	Nei	
66735	B	Gravminne	Skadet	Nei	

66737	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
66738	B	Gravminne	Intakt	Nei	
66739	B	Gravminne	Intakt	Nei	
66740	A	Gravminne	Intakt	Nei	
66741	B	Gravminne	Skadet	Ja	Byggeaktiviteter
66742	A	Steinbrudd	Skadet	Nei	
66745	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
66746	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
72827	B	Gravminne	Intakt	Nei	
72829	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
72832	B	Jernvinneanlegg	Intakt	Nei	
72834	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
72837	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
72839	B	Gravminne	Intakt	Nei	
72840	B	Gravfelt	Skadet	Nei	
72843	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
72844	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
89426	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
89427	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
89429	B	Gravminne	Skjemmet	Nei	
90572	A	Forsvarsanlegg	Intakt	Nei	
90573	A	Steinbrudd	Skadet	Nei	
94322	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
94324	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	Bygg/anlegg- industri/vei
94578	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
94600	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96028	B	Bautasteinslokalitet	Intakt	Nei	
96029	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Ja	Naturprosesser
96030	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Ja	Jordbruk
96153	A	Bosetning-aktivitetsområde	Forbedret	Ja	Utbedret/ rettet
96160	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96161	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96162	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96223	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	Intakt
96224	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	Bygg/anlegg- industri/vei
96225	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96307	B	Gravminne	Intakt	Ja	Intakt
96417	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96419	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96420	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96421	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96422	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96423	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	

96424	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96425	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96426	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96427	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96428	B	Gravfelt	Intakt	Nei	
96447	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96503	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96504	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Ja	Intakt
96508	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96510	A	Gravminne	Ikke gjenfunnet	Nei	
96519	B	Gravminne	Intakt	Nei	
96522	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96523	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96524	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96525	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Ja	Sammensatt skadeårsak
96526	A	Bosetning-aktivitetsområde	Forbedret	Ja	Utbedret/ rettet
96527	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96555	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96556	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96557	A	Gravminne	Intakt	Nei	
96558	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Nei	
96559	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96577	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
96589	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96590	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96592	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Nei	
96593	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Nei	
96595	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Nei	Skogbruk
96613	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96614	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96615	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96616	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96617	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96618	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96623	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96624	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
96879	B	Gravminne	Intakt	Nei	
100592	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
111580	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
111581	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Ja	Fritidsaktiviteter

111582	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Nei	
116346	B	Ovnslokalitet	Intakt	Nei	
117145	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Nei	
117146	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Nei	
117184	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Ja	Byggeaktiviteter
117495	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
117496	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skjemmet	Nei	
122877	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
124224	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
127388	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
128029	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
134765	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
135036	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
135069	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
135110	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
136771	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
140621	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
140622	A	Kullfremstillingsanlegg	Skadet	Nei	
140623	B	Dyrkingsspor	Tildekket	Nei	
140675	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
140676	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
140677	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
143633	B	Gravminne	Skjemmet	Ja	Byggeaktiviteter
150758	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
157514	A	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
180559	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
191539	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
191544	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
201572	B	Bosetning-aktivitetsområde	Skadet	Nei	
212084	A	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
212085	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
212794	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
212795	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
212796	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
212797	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
212798	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	
212799	B	Bosetning-aktivitetsområde	Intakt	Nei	

8. Kilder

Alsaker, S. 1987: Bømlo - steinalderens råstoffsentrum på Sørvestlandet. Arkeologiske avhandlinger 4, Historisk museum. Universitetet i Bergen.

Bømlo kommunes planregister. arealplaner.no

Bømlo kommune. Kommuneplanen sin arealdel 2013-2025

Kommunedelplan for kulturminne, Bømlo kommune 2021-2032

Kristoffersen, K. og Warren, E. 2001: Kulturminner i Trekant-traséen. Arkeologiske avhandlinger og rapporter fra Universitetet i Bergen.

Lokalhistoriewiki, lest 13.02.23: [Bømlo kommune - lokalhistoriewiki.no](http://bomlo.kommune-lokalhistoriewiki.no)

Norark. Sett 14.08.23. [Utgravinger Bømlo kommune | Avdeling for kulturhistorie | UiB](http://utgravinger.bomlo.kommune.no/avdeling-for-kulturhistorie)

Store Norske Leksikon, lest 13.02.23: [Bømlo - kommune - Store norske leksikon \(snl.no\)](http://bomlo.kommune-store-norske-leksikon.snl.no)

Sweco. MOV-ARK-Rapport NR. 7. Miljøovervåkningsprogram - Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i utvalgte kommuner. Rapport fra registreringer 2018. Bømlo kommune.

Wikipedia, lest 13.02.23: [Bømlo - Wikipedia](http://bomlo-wikipedia)

Riksantikvaren. Nasjonal kulturminnedatabase - Askeladden. www.asketadden.ra.no

Riksantikvaren. Rapport. Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Hordaland. 2016.

9. Vedlegg - Registreringskategorier

Tilstandstype (Lok)	Forklaring
Dispensasjon, ikke fjernet	<i>Det er gitt tillatelse til inngrep i, eller fjerning av, kulturminnet, men det aktuelle tiltaket er ikke gjennomført</i>
Forbedret	<i>Kulturminnets tilstand er forbedret i forhold til sist registrerte tilstand</i>
Ikke gjenfunnet	<i>Kulturminnet kan ikke lokaliseres/ gjenfinnes</i>
Intakt	<i>Kulturminnet er tilsynelatende urørt</i>
Skadet	<i>Kulturminnet er skadet ved naturhendelser eller menneskelige inngrep som forringer dets tilstand. Overpløyde kulturminner i dyrka mark skal defineres og registreres som skadet.</i>
Skjemmet	<i>Forsøpling og/eller visuell forringelse av kulturminnet, dets sikringszone eller omgivelser</i>
Tap	<i>Kulturminnet er tapt/ borte</i>
Tildekket	<i>Kulturminnet er skjult under, eller gjenfylt med, blant annet jordmaser, grus eller byggematerialer. Kategorien omfatter også intensjonell tildekking av kulturminner i forbindelse med sikring, slik som i tilfellet bergkunst. Tildekking omfatter ikke naturlige prosesser som sedimentasjon og biologisk vekst</i>

Tilstandsårsak	Forklaring
Barmarkskjøring	<i>Skade eller tap forårsaket av kjøring utenfor vei</i>
Bygg/anlegg, industri/vei	<i>Skade eller tap som følge av større offentlige og private utbyggingsprosjekter</i>
Byggeaktiviteter	<i>Skade eller tap som følge av blant annet mindre privat nybygging eller utvidelse, for eksempel bolig, campingplass, hytteanlegg, hageanlegg, bryggeanlegg, garasje samt adkomstvei</i>
Dispensasjon	<i>Tap eller skade som følge av gitt dispensasjon (tillatelse) til inngrep i kulturminnet</i>
Dyreaktiviteter	<i>Skader påført av ville dyr, insekter mm</i>
Fritidsaktiviteter	<i>Skade eller tap forårsaket av friluftsliv, for eksempel tråkk, sti, utkikkspunkt, skilting, rasteplass, bål plass og leirplass</i>
Gjengroing	
Hærverk	<i>Intensjonell skade på kulturminnet</i>
Intakt	<i>Kulturminnet er ikke skadet eller tapt. Skal kun brukes i kombinasjon med tilstandstype intakt</i>
Jordbruk	<i>Skade eller tap som kan oppstå som følge av blant annet pløying, dyrking, nydyrking, tildekking, planering, deponering av masse, husdyrhold, beite og opparbeiding av landbruks- eller adkomstveier</i>
Kriminalitet	<i>Skade eller tap som skyldes forsettlig inngrep, for eksempel tagging, plyndring og tyveri</i>
Materialuttak	<i>Skade eller tap som følge av blant annet masseuttak og grustak</i>
Metallsøk	<i>Skade som følge av metallsøking på kulturminnet.</i>
Militær virksomhet	<i>Skade eller tap som oppstår i forbindelse med militærøvelser eller annen militær aktivitet</i>

Tilstandsårsak	Forklaring
Naturprosesser	<i>Skade eller tap som skyldes naturlige årsaker, for eksempel rotvelt, flom, erosjon, gjengroing, forsumping, skogbrann, ras og nedbryting. Ikke erosjon i forbindelse med vassdragsregulering</i>
Sammensatt skadeårsak	<i>Flere skade- eller tapsårsaker finnes, og det er vanskelig å identifisere hovedårsaken.</i>
Sikring	<i>Tiltak for å bevare kulturminnet</i>
Skjøtsel	<i>Endringer (positive eller negative) i forbindelse med vedlikehold og utbedring av kulturminnet</i>
Skogbruk	<i>Skade eller tap som oppstår i forbindelse med skogsdrift, for eksempel nyplanting, markberedning, hogst, bruk av vinsj, kjørespor/ slitasje og skogsveier/ adkomstveier</i>
Tilrettelegging	<i>Tiltak i forbindelse med tilrettelegging for publikum</i>
Ulovlig fjernet	<i>Kulturminnet er ulovlig fjernet</i>
Utbedret/ rettet	<i>Kulturminnets tilstand er bedret som følge av utbedring eller retting</i>
Vassdragsregulering	<i>Tap eller skade som følge av erosjon i forbindelse med vassdragsregulering</i>
Ukjent	<i>Årsak til tap eller skade er ukjent</i>

Arealbruk	Forklaring
Beitemark	
Boligområde	
Brakkland (tidligere dyrket)	
Dyrket mark/åker	<i>Innmark</i>
Fjell/vidde/hei	
Gjengroingsområde	<i>f.eks. pionervegetasjon, buskvegetasjon, kratt og ung løvskog</i>
Grøntområde/offentlig areal	
Hav, sjø	
Hytteområde	
Innsjø, vassdrag	
Kirkegård	
Marginalområder ved kysten	
Militært område	
Myr	
Næring/industri/massetak	
Randvegetasjon (udyrtet ved dyrket mark)	
Skog	
Skog; produktiv/hogstfelt	
Strandsone/elvbredd	
Tun, hage	
Vei/jernbane	

